

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет

Факультет економіки та управління
Кафедра економіки та економічної теорії

Кремезь Алла Сергіївна

Проблеми розподілу доходів населення
України: тенденції та соціально-економічні
наслідки / The problem of income distribution in
Ukraine: current trends and socio-economic
consequences

спеціальність: 051 – Економіка
освітньо-професійна програма – Економіка та управління підприємством

Випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка групи ЕАм-21

Кремезь А. С.

Науковий керівник:

д.е.н., професор, Козюк В. В.

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **В.В. Козюк**

Тернопіль – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Теоретичні погляди на розподіл доходів та нерівність.....	7
1.2. Проблема розподілу доходів в економіках з середніми та низькими доходами.....	18
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ В УКРАЇНІ	30
2.1. Аналіз динаміки, структури та розподілу доходів населення України.....	30
2.2. Нерівність розподілу доходів населення в Україні в порівнянні з світовими показниками.....	43
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОСТІ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ	51
3.1. Структурні зміни в глобальній економіці та проблема нерівності	51
3.2. Політика подолання нерівності розподілу доходів населення України....	57
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема розподілу доходів населення та її нерівності будь якою мірою можуть зустрічатися в усіх країнах світу. Але з іншого боку країни мають власні специфічні проблеми, які притаманні саме їх економічному, політичному, демографічному та соціальному розвитку. Економічна нерівномірність, або нерівність в розподілі доходу населення, належить до числа найважливіших та найвпливовіших економічних характеристик, тісно пов'язаних з економічним зростанням і безпосередньо мають суттєвий вплив на нього.

Якщо розглядати Україну в даній тематиці, то не дивлячись на високі державні видатки та суттєве зростання в економіці країни все ж таки нерівність та бідність мають доволі високі показниками серед нашого населення. Якщо говорити про рівень життя то він також є доволі нижчим у порівнянні із сусідніми країнами. Якщо звернути увагу на міжнародні стандарти то Україна відноситься до держав з відносно високим рівнем нерівності населення за доходами, і дана нерівність безперечно тільки посилюється протягом останніх років.

Дана проблема в Україні суттєво поглиблюється у зв'язку з останніми подіями, які відбуваються до тепер. Повномасштабна війна Російської Федерації проти України, яка була розпочата 24 лютого 2022 року та без будь яких вагань руйнує життя мирного населення, спотворює економіку та її фінансове становище не тільки для України а й для світу загалом.

Оптимальний рівень нерівності стимулює економічне зростання, тоді як надмірна нерівність гальмує суспільний прогрес та є вкрай негативним явищем для суспільства, а за певних умов, досягаючи критичного значення, є загрозливим явищем для стабільного життя суспільства і саме тому дослідження даної теми є актуальним на сьогодні.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблему розподілу доходів досліджували видатні економісти: Кене Ф., Рікардо Д., Сміт А., Маркс К., Модильяні Ф., Кейнс Дж., Паретто В., Лоренц М., Джинні К. та ін. Питання нерівності висвітлено у роботах багатьох іноземних авторів, серед яких: Р. Грінберг, Р. Трауб-Мерц, Дж. Стігліц, Р. Барро, Т. Пікетті, Н.Я. Кравчук, С.О. Радзієвська, Л.І. Лебідь, В.П. Гаврилюк та ін.

Природу та циклічний характер економічного зростання вивчали видатні економісти усіх течій економічних шкіл, серед них Т. Пікетті, А.Сміт, Дж. Китчин, М. Кондратьєв, Д. Рікардо, Дж. Форрестер, Т. Мальтус, Я. Тинберген, Д. Медоуз, П. Ромер, Рамсей, С. Кузнець, К. Жюгляр, Р. Солоу,.

Теорію економічної нерівності досліджували К. Маркс, С. Кузнець, В. Парето, Т. Пікетті, О. Лоренц, К. Джинні.

Проте умови та стан нерівномірності розподілу доходів населення у сучасних умовах відрізняється від попередніх періодів і саме тому проблеми неефективності розподілу доходів населення потребують подальших досліджень.

Мета дослідження – дослідження проблеми розподілу доходів та розробка практичних рекомендації щодо зменшення та подолання нерівності розподілу доходів населення України.

Завдання:

- розглянути особливості теоретичних поглядів на розподіл доходів та їх нерівність;
- охарактеризувати проблеми розподілу доходів населення в економіках з середніми та низькими доходами;
- провести аналіз динаміки, структури та розподілу доходів населення України;

- здійснити порівняльний аналіз нерівності розподілу доходів населення в Україні із світовими показниками;
- проаналізувати структурні зміни в глобальній економіці та проблеми нерівності;
- розкрити сучасні проблеми/перспективи орієнтирів політики подолання нерівності розподілу доходів населення України.

Об'єкт дослідження – розподіл доходів населення України.

Предмет дослідження – проблематика розподілу доходів населення, зокрема їх тенденції та соціально-економічні наслідки.

Методи дослідження. Для розрахунку поставлених питань, у даній кваліфікаційній роботі використовуються різноманітні методи. Такі як аналіз - вивчення структури об'єкта, його окремих частин, аналогія - для розробки типових рішень і визначення меж і умов їх застосування, методи статистичного аналізу – для дослідження розподілу доходів населення в Україні використовувались методи: графічний, табличний. Теоретичні – теоретичного вивчення, критичного аналізування, ідеалізації, категоризації, систематизації наукових знань; методи системного і порівняльного аналізу, вибіркового спостереження, групування, а також графічного зображення даних тощо.

Інформаційна база роботи. Інформаційною базою даної кваліфікаційної роботи є науково-методичні праці, статистичні дані, науково-зарубіжні періодичні видання, статті, Інтернет-джерела.

Новизна дослідження полягає у конкретизації та визначені рівня нерівності розподілу доходів в Україні за період 2017-2021 рр. та дослідженні структури доходів населення в порівнянні із зарубіжними показниками та визначення основних політичних орієнтирів щодо подолання нерівності розподілу доходів.

Практичне значення роботи полягає у тому, що отримані в ній результати, теоретичні положення та висновки можуть бути використані для діяльності органів влади, формування ефективної соціально-економічної політики та боротьби з надмірним рівнем класифікації доходів населення України.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить 76 сторінки, основний зміст роботи викладено на 66 сторінках. Кваліфікаційна робота містить 6 таблиць, 14 рисунків, список використаних джерел із 82 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Теоретичні погляди на розподіл доходів та нерівність

Доходи населення є вагомим показником соціально-економічного розвитку держави та важливим фактором суспільного добробуту. Основними видами доходів суб'єктів господарювання в ринковій економіці є заробітна плата, прибуток, доходи від власності на землю, доходи від нерухомості, цінних паперів, інтелектуальної власності, неконкурентне соціальне членство - соціальні виплати, плата за утримання та інші трансферти.

Ринкова економіка характеризується нерівномірним розподілом доходів домогосподарств, що спонукає останніх збільшувати зайнятість і займатися більш продуктивною та інтенсивною працею, а держава регулює нерівність доходів, щоб уникнути різкої диференціації доходів.

Нерівномірний розподіл ресурсів і грошових доходів серед населення пов'язаний з економічними причинами і впливами - кон'юнктурою ринку праці, рівнем економічного розвитку промисловості, регіону, особистісними характеристиками, сімейним станом і т.д. Люди мають властивість відрізнятися між собою за різними факторами, а саме: активність, уміння розподіляти власні доходи, розумові здібності, ступінь освіти, володіння власністю. Виходячи з цього, вони не можуть працювати, заробляти і жити однаково, тому й мають стимули працювати більше [14].

Чинник нерівності на сьогодні є основним серед розподілу матеріальних ресурсів, який в свою чергу може порушити стійкий соціально-економічний стан. З іншого боку саме процес формування економіки суспільства характеризується відмінністю у вартості ресурсів серед економічної діяльності. В той же час людський фактор, який містить в собі творчий потенціал, унікальні здібності, професійні навички та здібності слугують визначальною та одною з найважливіших з складових економічного зростання [48].

Фактори, що впливають на розподіл доходів в межах соціальних верств є надмірні майнові відмінності в положенні соціальних груп населення, які зумовлюють економічну недостатність базових потреб населення, соціальну напруженість, накопичення проблемного та конфліктного потенціалу.

Крім того, показник нерівності у доходах може спричинити формування так званого нижчого класу населення – вкрай бідних верств населення, низхідна мобільність яких формує феномен соціального виключення.

В свою чергу, чинники, які мають доволі суттєвий вплив на доходи та їх рівень у частині економіки є певні економічні та позаекономічні фактори. Відобразимо їх на рис. 1.1. нижче.

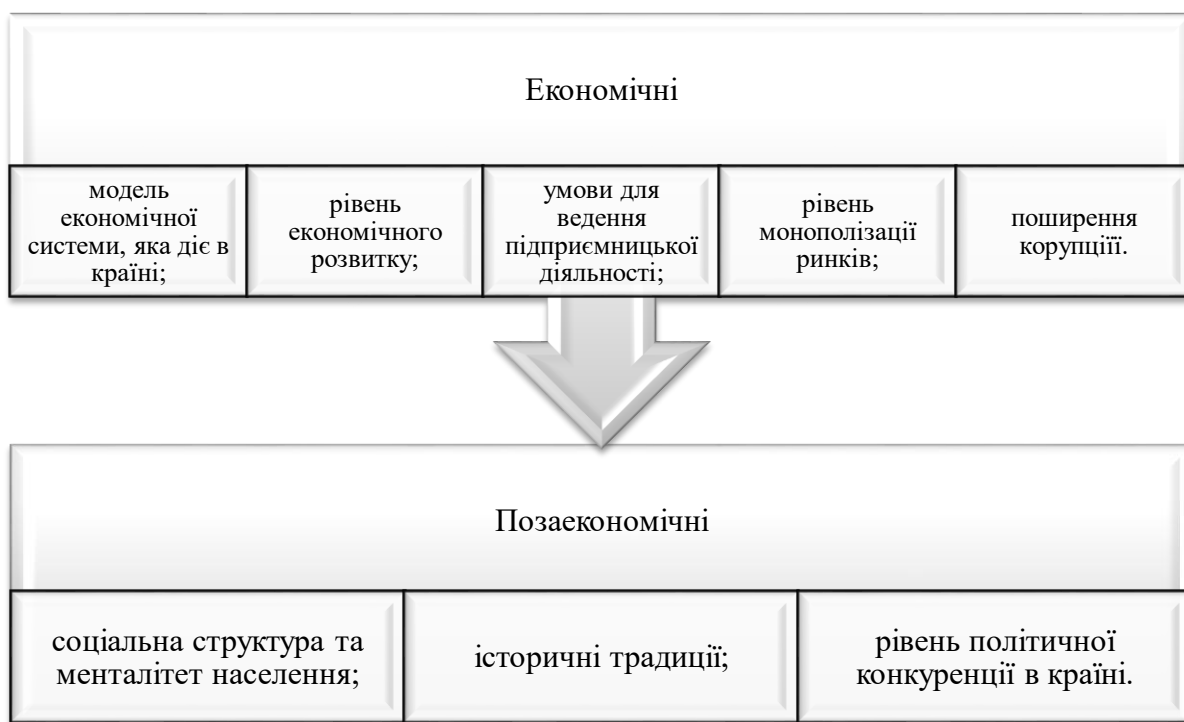

Рис. 1.1. Економічні та позаекономічні фактори, які впливають на доходи населення*

*Розроблено автором на основі джерела [36]

З народження в людини вже наявний потенціал, який вже є суттєвим фактором формування нерівності. Пояснити це можна тим, що одні розвивають, накопичують та вивчають те, що вони отримали від природи в рівному доступі

серед населення, інші, в свою чергу, постійно повинні надолужувати суспільство та їх розвиток.

Сьогодні соціальна структура сучасного суспільства не є гармонійною, а його розшарованість як у цілому в світі, так і в окремих країнах, на жаль, має тенденцію до погіршення в напрямку максимального збагачення мінімального відсотка найзаможніших верств населення і граничного зубожіння величезної кількості населення найбільш бідних його верств.

Проблеми розподілу доходів населення породжують окремі ланки теоретичних та практичних досліджень досліджуваної сфери, адже покращання та внесення корективів добробуту населення являються основою політики стабілізації національної економіки.

Процеси розподілу та перерозподілу доходів, диференціації доходів напряму пов'язані з не менш важливими та вартими уваги науковців соціально-економічними категоріями такими як бідність та багатство, капітал, суспільні блага, рівність та нерівність.

Нерівність за доходами є основною її формою, визначає та встановлює рівень нерівності, конкретно у доступі до можливостей для розвитку та важливих соціально-економічних переваг. Вона формується під впливом диференціації заробітних плат, пенсій, доходів від підприємництва та власності. Своєю чергою диференціація працюючого населення за рівнем оплати праці визначається рівнем освіти, галузевою приналежністю і розміром підприємства.

Нерівномірний розподіл благ – це саме та проблема, яка постає перед країнами з ринковою економікою, країнами, що розвиваються, та країнами, які переживають етап економічних трансформацій. Кожна країна має конкретні вихідні історичні, економічні, політичні та інші чинники, що породили та вкоренили в державній соціально-економічній структурі процеси нерівномірного перерозподілу благ серед населення. Навіть у найрозвиненіших економіках світу досконалі й відпрацьовані ринкові механізми не можуть

гарантувати цілком збалансованого розподілу благ серед населення. Зумовленість цього процесу передбачає комплексне дослідження провідних наукових думок економічних та політичних шкіл.

В науковій літературі трактування поняття «нерівності» суттєво різняться між собою, оскільки дане визначення є непросте та комплексне, яке потрібно розглядати з різних сторін науковців. У табл. 1.1. представлено різноманітні авторські підходи до поняття, яке досліджується в даній роботі.

Таблиця 1.1

Поняття терміну «нерівність»

№	Джерело	Визначення автора
1.	Фаріон, М. М. [48]	«Одним з першочергових чинників, які мають суттєвий вплив на погіршення соціально-економічної ситуації в країні є розподіл матеріальних та нематеріальних благ серед населення, в свою чергу це безпосередньо є пріоритетним у визначенні напрямків проведення соціальної політики з подолання прогресуючого зростання рівня бідності населення»
2.	Коваль Н. В. [21]	«На сьогодні нерівність, а саме економічна, розкриває в собі розуміння в ступені економічного добробуту, конкретно різниці між конкретними особами або групами осіб»
3.	Алілуйко, А. М. [2]	«Якщо розглядати нерівність в загальному то дане визначення характеризується нерівномірним розподілом обмежених ресурсів, які є обмеженими за різних обставин»
4.	Фтомова О. С. [49]	«Накопичене майно або величина одержаного доходу є одною із відмінностей серед людей та окремими групами людей»
5.	Омельчук, В. О. [33]	«У теоретичному напрямку дане значення можна розглядати, як відмінність між активами, рівнем життя та доходів населення»

Ми погоджуємось з думкою авторів, що нерівність пов'язана з цілою низкою економічних, соціальних, демографічних причин. Вона відрізняється також загальними, специфічними та інституціональними чинниками, потребує

уточнення вибору критеріїв, які можна застосовувати на практиці з метою подолання існуючого серед населення явища.

Наукова література поєднує в собі різноманітні визначення нерівності, одне з таких є визначене ООН [56]. А саме нерівність у доходах, нерівність у багатстві, нерівність у сфері освіти, здоров'я та харчування. Це дозволяє нам розрізнити два основні напрямки: нерівність можливостей (нерівний доступ до зайнятості, освіти) і нерівність результатів у різних матеріальних аспектах добробуту людини (рівень доходу, рівень освіти, стан здоров'я).

Т. Пікетті, в свою чергу, зазначає: «Нерівність означає, що різка госпіталізації майна, накопиченого в минулому, проходить швидше, ніж зростають виробництво і зарплати, нерівність відображає фундаментальне логічне протиріччя» [70].

Тут можна зробити висновок, що забезпечена людина має можливість заощаджувати та інвестувати власні кошти, які з часом будуть приносити додатковий дохід. Якщо все населення буде мати однакові, середньостатистичні можливості в доходах то заощадження будуть мінімальні і не буде додаткового джерела для інвестицій. З іншого боку, якщо немає інвестицій – немає економічного зростання. Крім того, існує аргумент, що чим більше багатства зосереджено в руках небагатьох, тим більше буде заощаджень та інвестицій. Крім того, малозабезпечена людина шукає і намагається досягти вищого і кращого матеріального та соціального статусу, що створює соціальну динаміку в суспільстві. Перерозподіл доходів на користь найбідніших верств населення призведе до ще більшої бідності та вигнання нижчих класів з роботи.

Рушійною силою формування нерівності є різниця саме в можливостях отримання економічних ресурсів, а саме, до об'єктів приватизації на початку переходу від адміністративно-планової до ринкової економіки.

Нерівність формується у процесі неправильного розподілу доходів та результаті дії різноманітних причин і чинників, тому вона може розглядатися

як окремий фактор стану економіки, що вимірює стан внутрішніх сил, під впливом яких економіка зростає, або, навпаки, впадає в стагнацію та занепад в умовах глобальної нестабільності, наслідки якої можуть бути незворотними.

Можна вважати, що зростання нерівності обмежує можливості певних верств населення отримати доступ до фінансування та інвестувати в освіту, що, у свою чергу, перешкоджає розвитку людського капіталу та зростанню продуктивності праці. Зростаюча та стійка нерівність становить серйозну загрозу для ефективного та сталого зростання з негативними наслідками для країни та її населення.

Нерівність є багатоаспектним явищем та проявляється у всіх сферах життя суспільства, нижче наведено узагальненні та основні концепції до вимірювання нерівності на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Класифікація основних концепцій до вимірювання економічної нерівності*

*Розроблено автором на основі джерела [35]

Таким чином, рівність можливостей може бути стверджена, коли результати життя залежать лише від факторів, за які люди можуть відповідати, а не від несприятливих характеристик, що знаходяться під контролем індивіда. Рівність результатів можлива, коли люди економічно однакові. Нерівність можливостей – це забезпечення спільної відправної точки, тоді як нерівність результатів залежить від обставин, які не залежать від людини, а також від її таланту та зусиль.

Що стосується основних чинників нерівності доходів їх умовно можна розділити на чинники, які були спровоковані глобальними змінами у суспільстві [55].

1. Технологічна еволюція.

Технологічні зміни призводять не лише до підвищення продуктивності праці, підвищення добробуту населення в цілому за рахунок зростання соціально-технічного добробуту, а й до підвищення премії за кваліфікацію. Надбавка за кваліфікацію — це співвідношення заробітної плати працівників із вищою освітою до працівників без вищої освіти.

Причина змін полягає в тому, що технологічні інновації можуть непропорційно збільшити попит на капітал і кваліфіковану робочу силу, але не на низькокваліфіковану або й зовсім некваліфікованою робочою силою. Разом з тим усувається чимало робочих місць шляхом автоматизації або підвищення необхідного порогу кваліфікації, потрібного для отримання або збереження робочих місць.

Зростання рівня безробіття може означати анизький рівень заробітної плати для більшості працівників, адже пропозиція робочої сили значно

перевищує попит на неї через автоматизацію процесів. Отож, розрив між тими, хто залишився на гарних умовах і безробітними суттєво зростає.

Технологічний прогрес, тісно пов'язаний зі зростанням доходів високотехнологічних секторів економіки та секторів, що потребують достатньо високий рівень освіти працівників, задля можливості користуватися технологічними новинками.

2. Глобалізація торгівлі.

Торгівля є рушійною силою для зростання в багатьох країнах, сприяючи підвищенню ефективності за рахунок конкурентоспроможності. Відкрита торгівля доволі неоднозначно на сьогоднішній день досліджена, адже може мати різний ефект, наприклад, на заробітню плату населення та розподіл їх доходів.

Саме тому збільшення торгівлі з одного боку може покращити доходи вже за наявні навички та вміння в провідних зарубіжних компаніях, що вже є доволі сталими на ринку та конкурують на світовому рівні, але також може збільшити реальну заробітню плату за рахунок зниження (імпортних) цін.

В той же час, для того, щоб зменшити нерівність доходів населення в країнах, що на етапі розвитку, потрібно в першу чергу посилити торговельні потоки, і саме за рахунок зростання заробітньої плати та попиту населення із середньою кваліфікацією

3. Фінансова глобалізація.

Фінансова глобалізація - це сукупна концепція, яка стосується збільшення глобальних зв'язків, створених через прикордонні фінансові потоки. Фінансова відкритість більшою мірою стосується контролю за трансфером капіталу та рухом фінансових потоків між країнами.

Фінансова глобалізація має багато позитивних наслідків для світової економіки, таких як: ефективний міжнародний розподіл капіталу та відповідно розподіл ризиків. Але разом з тим, зростання показників фінансових потоків, а саме прямих іноземних інвестицій, в більшості, спричиняє збільшення різниці в доходах як в країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах.

4. Індустріалізація та урбанізація.

Нерівномірний розподіл доходів серед населення доволі часто залежить від наслідків урбанізації та індустріалізації. В порівнянні доходів та витрат серед населення, то переважно міське населення має вищі та стабільніші доходи, ніж сільські жителі. Можна вважати, що більш зосереджена частка капіталу та конкретно ефективність його використання проходить через певні об'єктивні наступні фактори: доступ до фінансування, рівень освіти, кваліфікаційна робоча сила, можливості отримання нових знань тощо.

Водночас певне відхилення від середнього рівня доходів серед місцевого населення має значно більші показники, в порівнянні із сільською місцевістю, іншими словами в містах можуть існувати та поєднуватися, як значна частка домогосподарств з високими доходами так і з низькими.

З вищезазначеного випливають певні висновки: при зростанні частки міського населення в країні – нерівність доходів має зростати; при економічному зростанні – нерівність доходів скоріше буде зростати, адже продуктивність в розрахунку на душу населення в міських регіонах має властивість зростати швидше, ніж у сільських регіонах.

Тлумачення провідних тенденцій, щодо теоретичної сутності розподілу доходів в сучасних умовах до цього часу викликає наукові дискусії. Дане питання є одним з найбільш загострених проблем сучасності та найяскравіше відображає економічну диференціацію населення.

У системі оцінки добробуту населення показники доходів і витрат займають одну з провідних позицій. Саме дохід характеризує економічне становище особи чи домогосподарства. На рис. 1.3. нижче зображено основні джерела доходів населення.

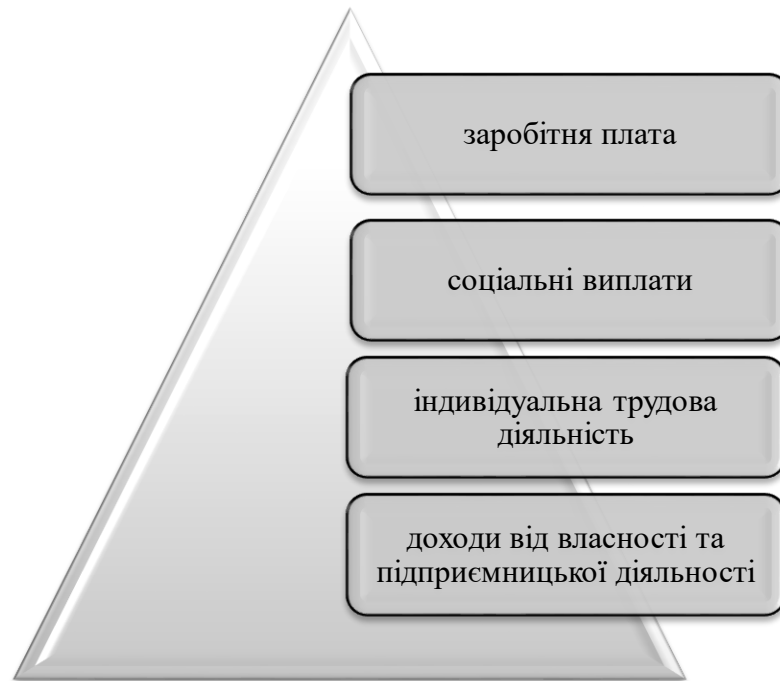

Рис. 1.3. Основні джерела доходів*

*Розроблено автором на основі джерела [23]

Нерівність може бути визначена в різних «просторах» або вимірах, включаючи дохід, активи, здібності, щастя або можливості з відповідним простором залежно від мети [7].

Незважаючи на його негативні наслідки, нерівність збільшується в багатьох країнах, а заходи, спрямовані на її скорочення, зазвичай слабкі та малоефективні. Є більш неоднозначні висновки щодо нерівності доходів серед громадян світу та нерівності між групами населення. Діапазон заходів політики, спрямованих на скорочення нерівності, добре відомий, але він мало входить до поточного політичного порядку денного, в основному через відсутність політичної підтримки.

Таким чином, нерівність руйнує першооснови економічного зростання, позбавляючи малозабезпечених людей можливості накопичувати матеріальний та людський потенціал, призводячи до соціально-політичної нестабільності в країні та збільшенню розриву між багатими й бідними.

Розподіл доходів – це складний та багат шаровий процес, який являє собою процес вилучення частини доходів у одних та передачу їх іншим, або добровільне передавання доходів шляхом власне прямого перерозподілу доходів від багатих прошарків суспільства на користь бідних або з допомогою державного втручання через фінансування та забезпечення неблагополучних верств суспільними благами (освіта, пенсійне забезпечення, охорона здоров'я, забезпечення житлом тощо).

Проблема розподілу доходів у межах ринкової економіки відіграє надзвичайно важливу роль у економічному та соціальному житті відповідних країн. Адже збагачення невеликої кількості людей за рахунок втрати засобів до існування або навіть зубожіння іншими не може залишатися без уваги і вимагає термінового вживання коригуючих заходів. Аналіз характеристик та показників самої проблеми дадуть змогу оцінити її більш об'єктивно, відкриють причини і наштовхнуть на можливі її варіанти вирішення.

На сьогодні існує велика різноманітність наукових поглядів на рахунок даного поняття, основною метою, якого залишається подолання нерівності доходів і багатства населення, що виникає через нерівності у володінні засобами і предметами праці

Для того, щоб досягти суттєвого рівня доходів та якості життя населення вкрай необхідним є впровадження інноваційного розвитку економіки, формування та практичне застосування економіки знань, а цифри не мають бути відірваними від ідей, цінностей і емоцій.

1.2. Проблема розподілу доходів в економіках з середніми та низькими доходами

Ефективне поєднання таких складових, як соціальний та економічний розвиток складають основну частину факторів, які впливають на досягнення кращої якості життя людей. У сучасних умовах, коли соціальні та економічні системи, такі як ринкова змішана економіка, стають все більш популярними в усьому світі, ми вважаємо, що моделі управління та соціально-трудова відносина відіграють вирішальну роль у визначенні факторів, які впливають на зростання населення. розшарування за доходами. Вона є результатом історичного розвитку тієї чи іншої країни, втілює в собі національні та релігійні особливості, традиційні звичаї, трудовий менталітет. Саме через цю закономірність рівень економічного розвитку країни впливає на рівень і якість життя, а також на соціальне розшарування населення за доходами.

Економічна нерівність має пряме відношення саме до того, як розподіляються економічні змінні. Значна частина цієї дискусії звелася до дебатів між двома перспективами:

- перша стосується нерівності можливостей, наприклад нерівного доступу до працевлаштування або отримання освіти;
- друга відноситься до нерівності результатів в різних матеріальних вимірах людського добробуту, такі як рівень доходу, рівень освіти, стан здоров'я тощо.

Рівність можливостей може існувати, в той час коли результати життя напряду залежать лише від чинників, за які люди можуть нести відповідальність. У свою чергу, стать, раса, походження родини тощо не були прямими показниками цих результатів. Рівність результатів описує стан, у якому люди перебувають у однакових економічних умовах. Тоді як нерівність можливостей визначається та розглядається на попередній основі, як забезпечення спільного стартового місця, нерівність результатів пов'язана з

фінішною лінією і залежить від обох обставин поза чийогось контролю, а також талантів чи зусиль.

Якщо говорити про співвідношення нерівності з гнучкістю ринку праці, ринок праці має унікальну здатність адаптуватися до змін. Це дозволяє підприємствам приймати конкретні рішення щодо зміни робочої сили у відповідь на зміни на ринку та сприяти розширенню виробничих операцій.

Залежно від таких змінних, як найм і звільнення співробітників, оплата праці та пільги, а також робочий час і умови, організації можуть вносити корективи в свій робочий фонд. Внаслідок нормативно-правових актів і політики, спрямованих на захист працівників і резерву робочої сили, підприємства не мають повної свободи, щоб запровадити гнучкий ринок праці.

На ринку праці гнучкість означає швидкість, з якою компанія може реагувати на мінливі ринкові обставини шляхом внесення змін до складу свого персоналу. Роботодавці можуть вносити корективи у відповідь на проблеми попиту та пропозиції, економічний цикл та інші ринкові обставини через гнучкий ринок праці.

Однак справді гнучкий ринок праці може існувати лише тоді, коли існують мінімальні правила, що регулюють робочу силу в цілому. Коли це трапляється, роботодавці мають право визначати оплату праці, звільняти працівників і змінювати робочий час працівників на свій розсуд.

Ринки праці, які є менш гнучкими, підпорядковуються більшій кількості правил і норм, які можуть включати мінімальну оплату праці, обмеження щодо звільнення та інші закони, що впливають на трудові договори. У цих економіках профспілки часто мають значний вплив.

Навички та підготовка працівників, професійна мобільність, мінімальна зарплата, можливості неповного робочого дня та тимчасової зайнятості, а також пов'язана з роботою інформація, яку підприємства надають своїм працівникам,

– це лише деякі з додаткових змінних, які впливають на гнучкість ринку праці та мають прямий вплив на нерівність населення.

На сьогодні, науковці виділяють чотири показники гнучкості ринку праці (flexibility of labor markets):

1. реальна гнучкість вартості робочої сили на рівні всієї економіки;
2. адаптація відносних витрат на робочу силу між професіями та підприємствами;
3. трудова мобільність;
4. гнучкість робочого часу та графіків роботи.

Перші два – це макро- та мікроекономічні аспекти гнучкості оплати робочої сили, тоді як останні два стосуються кількісної та якісної пропозиції та використання праці. Враховуючи різні аспекти гнучкості ринку праці, неможливо побудувати єдиний значимий показник гнучкості ринку праці тому, що вони є взаємопов'язаними.

Значні наукові дослідження доводять, що відносини, які відбуваються на ринку праці та у сфері зайнятості спричиняють доволі різні у своєму прояві соціальні наслідки серед розподілу доходів населення. У постіндустріальному суспільстві поступово «створюється новий розподіл ринку праці на одноманітний ринок праці, типовий для індустріального суспільства, і гнучкий ринок, типовий для суспільства ризику, причому цей останній розширюється і все більш домінує на першим» [67].

Зайнятість визначає соціальний статус індивіда, а статус зайнятості представляє статус індивіда у сфері зайнятості, наприклад, працівник, роботодавець, неоплачуваний член сім'ї тощо. У міру зміни структури зайнятості нерівність між працівниками різного статусу зайнятості набуває нових форм, але залишається важливою для учасників трудових відносин. Соціальна нерівність на ринку праці та зайнятості включає переважно статусну нерівність. Загалом на ринку праці виділяють три основні стани – зайняті,

безробітні та неактивні. Нерівність між зайнятими та безробітними виникає через негативні наслідки безробіття.

В свою чергу проблеми безробіття спричиняють соціальне відчуження та проявляються як стан несприятливого становища та бідності в суспільствах без ефективних механізмів соціального захисту; як питання соціального забезпечення; як чинник діяльності – зайнятість, дохід, захист своїх прав і свобод.

Розвиток нестабільної зайнятості тягне за собою зростання нерівності і появу нових маргінальних прошарків населення – працівники з середніми та низькими доходами, характеристиками яких є суттєвий ризик бідності, низькі доходи, відсутність інвестицій в можливий капітал.

Розподіл доходів в економіках з середніми та низькими доходами, має доволі значний вплив на фінансово-економічне середовище держави. В свою чергу держава протягом останніх років поволі із політико-правового інституту перетворилася на потужний соціально-економічний інститут. Наразі держава є важливим чинником економічного зростання. Розподіл доходів між верствами населення, які присутні в державі, можуть мати як негативні, так і позитивні наслідки. В більшій мірі серед населення першочергово беруть до уваги саме соціально-економічні чинники, які випливають із результатів функціонального розподілу доходів серед верств населення [32].

Країни з низьким і середнім рівнем доходу демонструють ряд серйозних структурних відмінностей порівняно з розвиненими країнами. Ця різниця відбивається на практиці досягнення та підтримки цінової стабільності. Глобальна фінансова інтеграція суттєво вплинула на зміщення аналітичного фокусу проблеми з розширенням діапазону країн з різними структурними характеристиками, що призвело до додаткових нюансів під час визначення шоків або розгляду інституційних характеристик.

Нерівномірність у розподілі ресурсів серед середніх та низьких доходів населення спричиняє значне розшарування в доходах. В свою чергу саме даний показник поєднує в собі певні соціально-економічні проблеми, а саме соціальна несправедливість та її загострення в кризові періоди, відсутність стабільності для розвитку суспільства, знецінення стимулів.

Аналіз та оцінка нерівності розподілу доходів населення здійснюється за допомогою різних методів і методик. Вони в свою чергу спрямовані на точне визначення та розробку ефективних заходів, які можна використовувати для контролю рівня нерівності та бідності.

Існує багато причин поглиблення економічної нерівності в сучасному суспільстві та їх розподілу доходів. Ці причини часто взаємопов'язані, нелінійні та комплексні. В табл.1.2. наведенні причини, що посилюють економічну нерівність серед населення із середніми та низькими доходами.

Таблиця 1.2

Причини, посилення економічної нерівності серед населення із середніми та низькими доходами*

№	Причини
1	економічні та фінансові криз
2	причини інституційного характеру
3	негативний ефект глобалізації
4	низька народжуваність та висока смертність
5	зниження вартості національної валюти
6	зростання інфляції
7	зростання безробіття, будь-якого типу, крім природного
8	необґрунтоване зниження рівня заробітної плати за стабільності або зростання цін
9	надмірні диспропорції у доходах населення, що призводять до вузького кола багатих членів суспільства та великої кількості бідних
10	звуження сфери безкоштовних послуг у галузях соціальної сфери та недоступність якісних платних послуг для населення

*Розроблено автором на основі джерела [29]

Перелічені вище фактори вказують на те, що держава не може забезпечити всім однаковий рівень доходів. Однак певна нерівність між

доходами, яка спирається саме на вміння та навички осіб, може навпаки служити рушійною силою для покращення роботи людей, що, у свою чергу, призводить до поліпшення стану економіки. Причина такого особливого акценту полягає в тому, що структури споживання та відповідні індекси споживчих цін у країнах із середнім і низьким рівнем доходу відрізняються від структур у розвинених країнах. Таким чином, незначна відмінність у кількості доходів груп членів суспільства у межах певної країни є цілком нормальним явищем.

На сьогодні світова практика використовує різноманітні показники для вимірювання розподілу доходів населення. З метою аналізу нерівності доходів використовуються такі показники, як індекс Джині, який вказує на рівень відхилення реального розподілу доходів за чисельно рівними групами населення від лінії їх рівномірного розподілу, коефіцієнт концентрації доходів, який ще можуть позначати, як коефіцієнт нерівності розподілу доходів серед населення.

Саме даний індекс необхідний для вимірювання відхилення конкретно реального розподілу доходів за групами населення від їх рівномірного розподілу і його можна розрахувати за наступним способом, який зображений нижче.

$$K_j = 1 - 2 * \sum x_i y(\text{cum})_i + \sum x_i y_i$$

де, $y(\text{cum})_i$ – кумулятивна частка доходу;

x_i – частка населення;

y_i – частка доходів.

Крива Лоренца, або крива відносної концентрації, зазвичай використовується для конкретного аналізу, а саме розміру доходу чи багатства. Даний показник поєднує в собі частку спільного доходу чи багатства, який був

отриманий різними групами населення, з іншою частиною суспільства, яка отримує цей дохід. Коли одиниці розміщуються за збільшенням їх доходу Крива Лоренца відображає спільну частину доходу від протилежних верств населення.

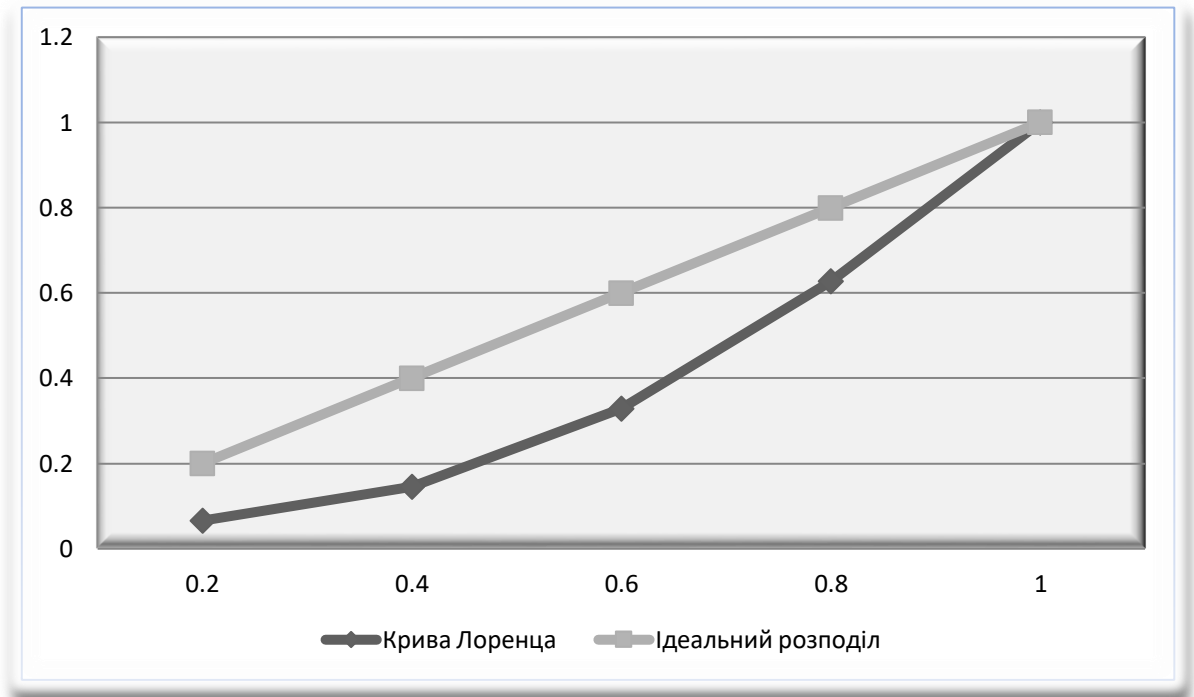

Рис. 1.4. Приклад кривої Лоренца*

*Побудовано автором за даними [54]

Додатковим аргументом на користь помірної нерівності у розподілі загальних доходів є коефіцієнт концентрації доходів (Джині), варіація якого в межах 20–26 % відповідно до класифікації економік для країн, відповідає низькому ступеню нерівності.

Коефіцієнт Джині (Locational Gini Coefficient), отриманий з кривої Лоренца, є найбільш широко використовуваною мірою нерівності доходів у суспільстві. Його значення варіюється від 0 до 1, де 0 відповідає абсолютно егалітарному розподілу загального доходу, тобто кожна людина має однаковий дохід, а 1 відповідає абсолютно нерівному розподілу загального доходу, тобто тільки одна людина матиме весь дохід. Отже, що вищий індекс, то більш

глибокою є нерівність доходів в країні. Зазвичай цей показник знаходиться в діапазоні від 0,3 до 0,5. Коефіцієнт Джині є одним із найбільш використовуваних показників економічної нерівності та обчислюється Світовим банком. Коефіцієнт не є абсолютним показником доходу чи багатства країни. Він вимірює лише розподіл доходу чи багатства між населенням.

Для розрахунку коефіцієнта Джині можна використовувати дані про доходи або витрати. Важливо, що використання даних на основі витрат включають наступні значення [70]:

- різні визначення споживання та збір даних про споживання;
- оцінки Джині на основі даних про витрати часто недооцінюють нерівність.

Використовуючи дані про доходи, важливо враховувати:

- визначення значно відрізняється в залежності від наборів даних і країн;
- необхідно враховувати ефект масштабу (шкали еквівалентності);
- якщо базуватись на валовому доході, нерівність зазвичай є завищеною.

Щоб підготуватися до аналізу, потрібно враховувати:

- як встановлюватимуться категорії доходу, якщо в наборі даних немає заздалегідь визначених груп доходу?
- чи є для кожної групи описовий показник (середнє значення, медіана), який можна використати для побудувати кривої Лоренца?
- переконатися, що набір даних дозволить розрахувати кумулятивні оцінки доходу та розподіл населення.

Серед переваг коефіцієнта Джині можна виокремити залежність саме від розподілу доходів, а не від імен чи кількості одержувачів доходу. І ще досить важливим є те, що дохід зростає в постійній пропорції для всіх (скажімо,

внаслідок економічного зростання), тоді нерівність не змінюється, доки відносне становище індивідів у розподілі власного доходу залишається незмінним.

Незважаючи на численні переваги все ж таки у коефіцієнта Джині все ще є деякі обмеження:

1. Зміщення вибірки. Достовірність розрахунків коефіцієнта Джині може залежати від розміру вибірки. Наприклад, малі країни або країни з меншою економічною різноманітністю часто мають низькі коефіцієнти, тоді як великі економічно різноманітні країни зазвичай демонструють високі коефіцієнти.

2. Неточність даних. Коефіцієнт Джині схильний до систематичних і випадкових помилок даних. Тому неточні дані можуть спотворити дійсність коефіцієнта.

3. Той самий коефіцієнт Джині, але інший розподіл доходу. У деяких випадках коефіцієнт може бути однаковим для країн з різним розподілом доходу, але однаковим рівнем доходу.

4. Не відображає структурних змін у популяції. Одним із недоліків коефіцієнта є те, що він не враховує структурні зміни в популяції. Такі зміни можуть суттєво вплинути на економічну нерівність населення. Загалом така ситуація складається тому, що молоді люди, як правило, заробляють менше, ніж люди старшого віку.

Відповідно до звіту Світового банку «Poverty and Shared Prosperity 2021», коефіцієнт Джині збільшується приблизно на 1,5 пункту за останні досліджувані роки. [72].

На рис. 1.5. можемо більш детально розглянути, коефіцієнт Джині по країнах.

Рис. 1.5. Коефіцієнт Джині по країнах, за 2021 рік [79]

Розглянувши даний рисунок, можна дійти наступних висновків. Найбільшою та найсуттєвішою прірвою серед доходів населення можна спостерігати у таких країнах як Бразилії (52,4%), Замбії (58,1%), ПАР (62,7%), Ботсвани (53,3%), Лесото (54,4%), Мозамбіку (53,8%), Намібії (59,1%).

У європейських країнах показники індексу Джині коливаються в межах від 28% до 34%. Це такі країни як Данія (28,5%), Польща (30,1%), Франція (32,5%), Німеччина (32,3%), Велика Британія (33,1%), Швейцарія (32,2%).

В той же час в Україні значення індексу Джині у 2021 р. склало 25,6%, що у порівнянні із європейськими країнами є одним із найнижчих показників. На сьогодні рівень життя населення нашої країни посідає далеко не перші позиції серед міжнародних рейтингів.

В свою чергу дане заниження розглянутого показника пов'язане з такими причинами, як недоврахування неформального сектору та невідповідна якість вибіркового обстеження досліджуваних домогосподарств.

Хоча у більшості країн рівень нерівності за останні роки збільшився, глобальна нерівність між країнами все ж таки зменшується.

Нерівність розподілу доходів у суспільстві є визначальною характеристикою економічних стимулів населення: з одного боку, незначна нерівність спонукає людей здобувати освіту та займатися бізнесом, якщо ці зусилля виправдані високим рівнем доходу.

Однак, з іншого боку, високий і постійний рівень нерівності, особливо нерівності можливостей, може спричинити великі соціальні витрати через те, що громадяни не будуть звертати увагу на поняття моралі, використовуючи корупцію схеми, робота в тіньовому секторі економіки для отримання високих доходів. Звідси випливає висновок, що здатність доходів ще більше накопичуватися у вигляді заощаджень провокує нерівність розподілу доходів до зростання.

Висновки до розділу 1

В результаті аналізу теоретичних та практичних визначень до розподілу доходів та їх нерівності можна зробити наступні висновки.

Нерівність одна із найважливіших питань у розвитку сучасності та розглядається як несправедливе з більшості філософських точок зору. Дані вказують на те, що воно шкідливе для благополуччя в цілому, соціальної стабільності, економічного зростання та процвітання. Нерівність може бути між людьми, групами чи країнами.

Основними чинниками, які провокують нерівність в доходах населення є фінансова глобалізація, технологічна еволюція, індустріалізація, урбанізація, глобалізація торгівлі. Дані фактори мають суттєвий вплив на нерівність серед населення та наразі вони не мають чіткого плану дій, щодо їх запобігання.

Скорочення економічної нерівності – принципово важливий фактор економічного зростання й динаміки зростання доходів.

З іншого боку нерівномірне, прогресивне зростання економічної нерівності та бідності, а саме їх прояву серед суспільства в більшості країн, в певній мірі зумовлює питання впливу факторів глобалізації на економіку держави.

В свою чергу розподіл доходів серед економічної нерівності є однією з найбільш досліджуваних форм нерівності серед доходів населення. У сучасній Україні рівень економічної нерівності відіграє надзвичайно велику роль в суспільстві. На сьогодні для українського суспільства характерна висока диференціація між різними групами населення та їх доходами.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз динаміки, структури та розподілу доходів населення України

Сучасний етап розвитку економіки України, а конкретно дослідження розподілу доходів структури та його динаміки є одним із важливих елементів комплексного аналізу стану країни, який проводиться з метою визначення необхідних заходів соціальної політики держави.

Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, до яких відноситься російська воєнна агресія проти України, поширення кризових явищ у світовому економічному просторі, саме за цих причин виникає необхідність дослідження проблематики розподілу доходів населення та вплив на розвиток економіки держави.

У свою чергу, даний процес має наступну здатність, щодо збереження економічної системи та забезпечення важливих чинників та параметрів на досліджуваних етапах циклічного розвитку за умов певних впливів на державу [46].

Комплексна статистична оцінка розподілу доходів населення зможе надати можливість об'єктивно описати та проаналізувати статистичні чинники, що безпосередньо впливають на нерівність доходів та їх розподіл і визначити майбутні тенденції з метою реалізації програм вирішення існуючих проблем населення країни.

Моніторинг нерівності доходів населення України здійснюється через індикатори суспільного добробуту або індикатори рівня життя: валовий внутрішній продукт, загальний дохід населення, оплата праці, наявний дохід, мінімальна заробітна плата.

Для початку доцільно проаналізувати та надати характеристику для зміни питомої ваги оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України за 2017-2021 роки (рис. 2.1.)

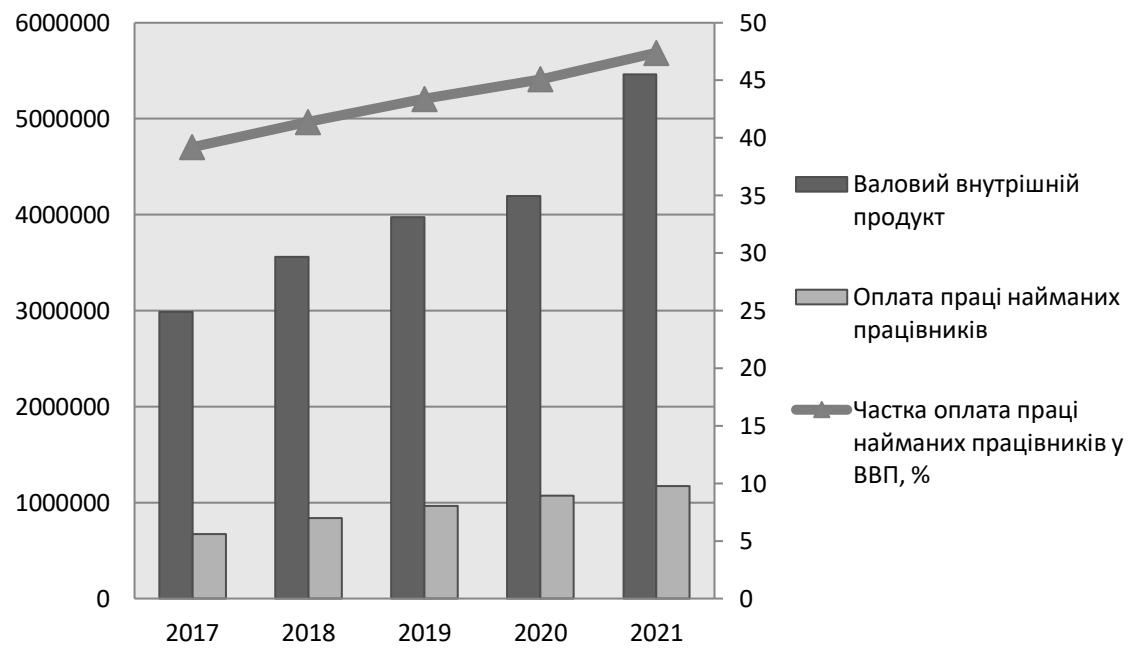

Рис. 2.1. Питома вага оплати праці в структурі ВВП України у фактичних цінах за 2017–2021 рр.*

* Джерело: побудовано автором за даними [12]

За досліджуваній час в Україні наявна доволі позитивна та сприятлива статистика для економіки держави, яка показує зростання частки оплати праці найманих працівників у структурі ВВП.

Згідно даних Державної служби статистики України, спостерігаємо наступну тенденцію щодо питомої ваги оплати праці у сумі ВВП країни, яка за проаналізований період рівномірно зростала з 39,2 % у 2017 році до 47,4 % у 2021 році. Це відбувалося на фоні постійного зростання ВВП з 2983882 млн. грн. у 2017 році до 5459574 млн грн. у 2021 році, або майже у 2 рази і паралельно зросла сума оплати праці орієнтовно так само у 2 рази.

Однак, очевидно, що показника ВВП є недостатньо на даному етапі для ефективного виміру нерівномірності розподілу доходів та економічного прогресу в країні. Збільшення ВВП не означає підвищення рівня життя населення.

Матеріальний рівень достатку того чи іншого домогосподарства додатково можна визначити за рівнем доходу що є основою забезпечення гідних умов життєдіяльності та високого рівня життя населення. Тому наступними індикаторами рівня розвитку добробуту, які слід розглянути, є наявні та реальні доходи населення (рис. 2.2).

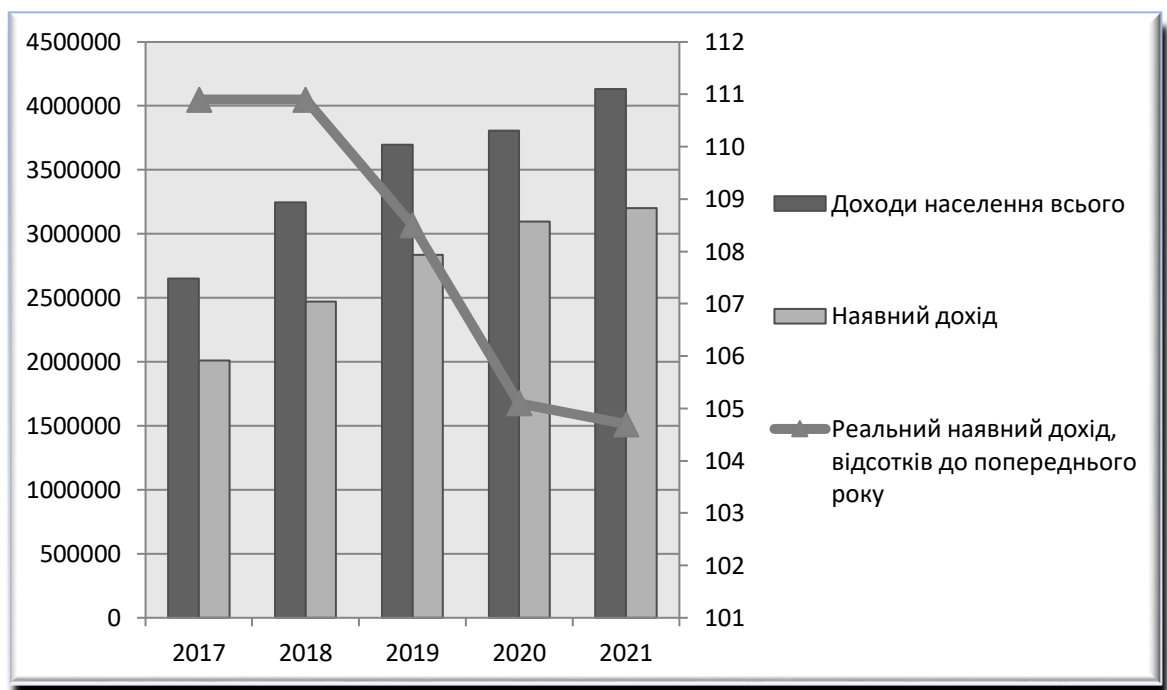

Рис. 2.2. Зміна загальної суми доходів населення в Україні за 2017-2021 рр.*

* Джерело: побудовано автором за даними [12]

Згідно з даними рис. 2.2, за досліджуваний період дещо уповільнились темпи зростання % реально наявного доходу у зв'язку з пандемією, спричиненою гострою респіраторною хворобою COVID-19, а саме 2019 рік показує різницю між доходами населення, яка склала 861 290 тис. грн.

Пандемія призвела до зупинки соціально-економічного розвитку усіх без винятку країн світу, в тому числі і України. Проте у 2021 році спостерігається відновлення та покращення внутрішньої економіки. Країна адаптувалася і показники почали відновлюватися. Динаміка підвищення рівня доходу населення на тлі збільшення офіційного розміру середньої заробітної плати в зазначений період, може свідчити про збільшення тіньового сектору, в частині виплати заробітних плат «в конверті», та ухиляння від сплати податків.

Дохід будь-якого домогосподарства складається з декількох компонентів, це залежить від соціально-демографічного складу домогосподарства, рівня освіти та виду діяльності його членів. Але основним джерелом доходів згідно із Державною статистикою України більшості домогосподарств залишається дохід від оплати праці (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка доходів населення України у 2017–2021 рр.*

Показник		Рік				
		2017	2018	2019	2020	2021
Доходи – всього, %	млрд. грн.	2652.1	3248.7	3744.1	4045.2	4698.6
Заробітна плата	млрд. грн.	1209.1	1529.4	1758.6	1832.3	2133.6
Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти	млрд. грн.	886.5	1056.1	1190.3	1367.6	1564.2
	%	33,4	32,5	31,8	33,8	33,3
Наявний дохід	млн. грн	2008278	2447785	2838056	3104985	3411928
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу	грн	3939,1	4825,7	5627,0	5982,0	6500,0
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	%	110,9	109,9	106,5	107,9	108,4
Рівень інфляції	%	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0

* Джерело: складено автором за даними [12]

За даними табл. 2.1 можна спостерігати що протягом 2017-2021 рр. зростають усі види доходів населення України. 2017 року доходи населення

становили 2 652.1 млрд грн, а 2021 року цей показник зріс до 4 698.6 млрд грн, тобто більше, ніж у 2 рази. Але сума наявних доходів з врахуванням отриманих соціальних трансфертів (пенсій, стипендій, допомог и т. д.), що залишаються після здійснення платежів у державний бюджет у вигляді податків та фонди обов'язкового соціального страхування, набагато менше, ніж номінальних. Так у 2017 році цей показник становив майже 886.5 млрд грн, що на 33,4% менше ніж номінальний дохід аналізованого року, а у 2021 р. – 1 564.2 млрд грн, що на 23,3% менше ніж номінальний дохід. Така динаміка свідчить що сума доходу населення, яка припадає на податкові та не бюджетні відрахування зростає.

Проаналізуємо окремі показники, які характеризують рівень життя населення України в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Середньомісячна заробітна плата, пенсії, їхні співвідношення з державними мінімальними стандартами та гарантіями за 2017–2021 рр.*

Роки	Середня номінальна з/п грн	Мінімальна номінальна з/п грн	Середня пенсія, грн.	Мінімальна пенсія, грн	Співвідношення середньої номінальної і мінімальної зарплати, разів	Співвідношення мінімальної та номінальної пенсії, разів
2017	7943	3200	2446	1247	2,48	1,96
2018	8865	3723	2479	1435	2,38	1,72
2019	10097	4173	2465	1640	2,52	1,50
2020	11591	4723	3083	1706	2,45	1,80
2021	14014	6500	3507	1852	2,32	1,89

* Джерело: складено автором за даними [12]

За даними табл. 2.2. можна зробити висновок, що заробітня плата має набагато швидше зростання у порівнянні із пенсійними виплатами. Номінальна середньомісячна заробітна плата, яка була перерахована на одного штатного працівника у 2021 р., порівняно з 2020 р. підвищилася лише на 4% і становила 14014 грн., чим значно перевищила розмір мінімальних стандартів і гарантій,

які діяли в 2021 р., зокрема: в 2,22 раза розмір мінімальної заробітної плати (6500 грн).

Проте середній розмір пенсії все ж таки має нерівномірні показники та в 2021 р., зріс тільки в 1,89 рази, що є негативною тенденцією на сьогодні. З іншого боку це не стосується середньомісячної (на 58,1%) та мінімальної (на 62,3%) зарплати населення, оскільки ці показники протягом 2017-2021 рр. показують зростання.

Збільшення досліджуваних індикаторів може підтверджувати те, що соціально-економічна політика держави працює в правильному напрямку забезпеченні потреб населення України.

Разом з тим, збільшення розміру номінальної заробітної плати та пенсії не є повноцінним індикатором покращення добробуту населення. Тому розглянемо темпи зростання (зниження) номінальної та реальної заробітної плати у співвідношенні до пенсійного забезпечення за аналітичний період (рис. 2.3).

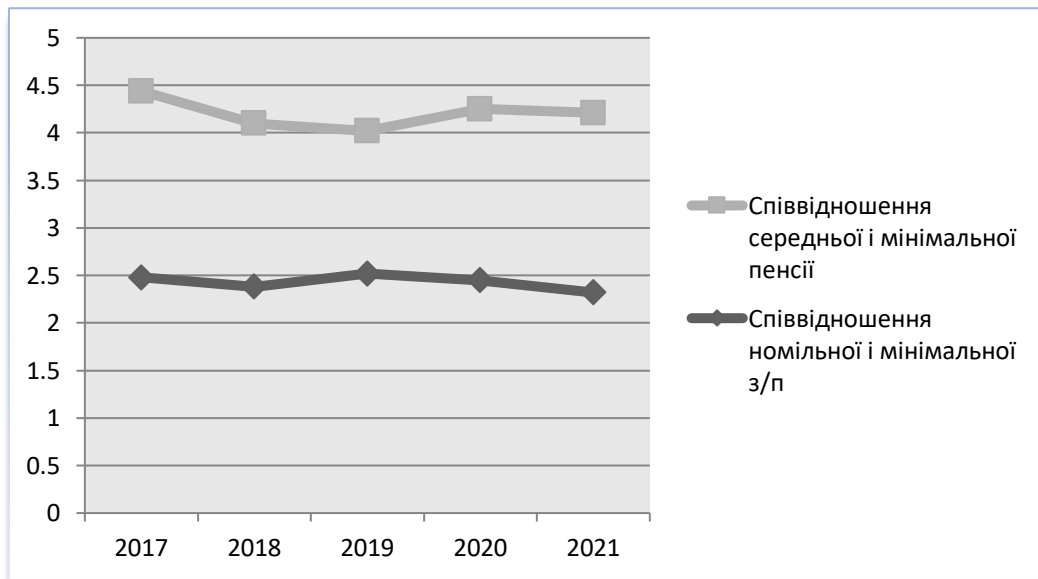

Рис. 2.3. Темпи зростання (зниження) номінальної та реальної заробітної плати у співвідношенні до пенсійного забезпечення в Україні за 2017–2021 рр.*

* Джерело: побудовано автором

Варто відзначити, що дане співвідношення середньої і мінімальної заробітної плати та середньої і мінімальної пенсії за досліджувані роки мають доволі значні, відчутні для населення зміни. Адже на сьогодні різка інтенсивність змін при економічній ситуації в країні, призводить до суттєвого зростання соціально-економічних показників.

Слід зазначити також, що в Україні спостерігається значна різниця у співвідношенні заробітної плати до пенсії. Середньомісячна заробітна плата має притаманне рівномірне зростання. 2021 р. наглядно нам показує, що середній розмір пенсії зріс в 1,89 рази, середній розмір заробітної плати – в 2,32 рази, що може підтверджувати невідповідність збалансованої залежності серед вагомих показників, за якими визначається рівень життя населення країни.

Подолання соціальної нерівності в доходах вимагає більш ґрунтовного дослідження та вивчення механізму перерозподілу доходів населення. Це пошук факторів, які збільшують нерівність, визначення ступеня, до якого вони впливають на диференціацію доходу, вивчення складу доходу та його впливу на загальну нерівність розподілу доходу [31].

Нерівність у доступі до матеріальних ресурсів часто є темою для дискусій і причиною політичної боротьби. Економічна нерівність штовхає економістів на пошуки «великого компромісу» між досягненням більшої рівності та мінімальними втратами ефективності, і це є причиною постійних, невпинних дебатів між прихильниками зростання рівності та тими, хто вважає економічну концепцію, що розуміє під собою суспільство з рівними доходами та можливостями, неіснуючим явищем, далеким від реальності.

Закономірно, що чим вищий рівень нерівності у суспільстві, тим більш соціально напруженим є суспільство. Сучасний глобальний розвиток пов'язаний із процесом формування єдиного світового простору, якісного переформатування регіональних соціально-економічних систем на основі

спільних інтересів заради досягнення соціальної справедливості та економічної рівності.

Різноманітні сучасні методи надають можливість для визначення нерівномірності розподілу доходів. Одним з таких методів є крива концентрації Лоренца, яка визначає розподіл доходів в національній економіці.

Крива Лоренца широко використовується для представлення та аналізу розподілу розміру доходу. Вона пов'язує частку сукупного доходу, заробленої різними групами населення, з часткою населення, яка отримує цей дохід. Коли одиниці розміщуються за збільшенням їх доходу Крива Лоренца показує сукупну частку доходу від різних верств населення.

Тут варто розуміти, що коефіцієнт Джині вимірює площину між Кривою Лоренца і гіпотетичною лінією абсолютної рівності, що виражена як відсоток від максимальної площі під Кривою. По осі абсцис відкладаємо кумулятивний ряд частки чисельності населення, а по осі ординат – кумулятивний ряд частки доходів населення.

Для початку розрахуємо коефіцієнт Джині, як один з основних показників концентрації багатства населення. При розрахунку візьмемо дані за п'ятьма інтервалами, які представлені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Вихідні дані розподілу населення за об'ємом грошових доходів населення в Україні за 2021 рік, %

20% групи населення	Об'єм грошових доходів населення у % до суми
Перша (найменші доходи)	6,8
Друга	7,8
Третя	18,3
Четверта	29,9
П'ята (найбільші доходи)	37,2

Порахуємо кумулятивний дохід (дохід однієї та всіх попередніх до неї груп) та переведемо всю таблицю в долі, табл. 2.4.

$$K_j = 1 - 2 * 0,2 \left(\sum 0,068 + 0,146 + 0,329 + 0,628 + 1 \right) + 0,2 = 0,3316$$

Таблиця 2.4

Розраховані дані з розподілу населення за об'ємом грошових доходів населення для подальших розрахунків

Відсоток населення, x_i	Частка доходу, y_i	Кумулятивна частка доходу, $y(\text{cum})_i$
0,2	0,068	0,068
0,2	0,078	0,146
0,2	0,183	0,329
0,2	0,299	0,628
0,2	0,372	1

Все ж таки досліджені офіційні дані доводять, що українське населення відповідає усім зазначеним показникам та ступінь нерівності є помірним та допустимою нормою серед міжнародних стандартів. Але нажаль, дійсність нам доводить протилежне, рівень розшарованості населення є суттєвим та відчутним на сьогодні та потребує державного втручання.

Індекс Джині представляється графічно через криву Лоренца, яка показує розподіл доходів, представимо даний розв'язок саме на графіку, який є більш наочним. У зв'язку з тим, що даний показник може коливатись від 0 до 1, то чим ближче до 0, тим доходи населення розподілені більш рівномірно.

Звичайно для України даний показник є доволі позитивним, але населення і надалі залишається бідним, а заможне суспільство примножує власні статки.

Розрахований коефіцієнт Джині для економіки України у 2021 році складає 25,36% та означає, що наявний помірний рівень нерівності. В

порівнянні із світовими стандартами, які орієнтуються на коефіцієнт близько 40%, можна дійти висновку, що в Україні, на перший погляд, ситуація стабільна та має позитивну тенденцію. Якщо порівнювати країни з розвинутою економікою то даний коефіцієнт має вказувати на доволі низьку нерівність у розподілі доходів [62].

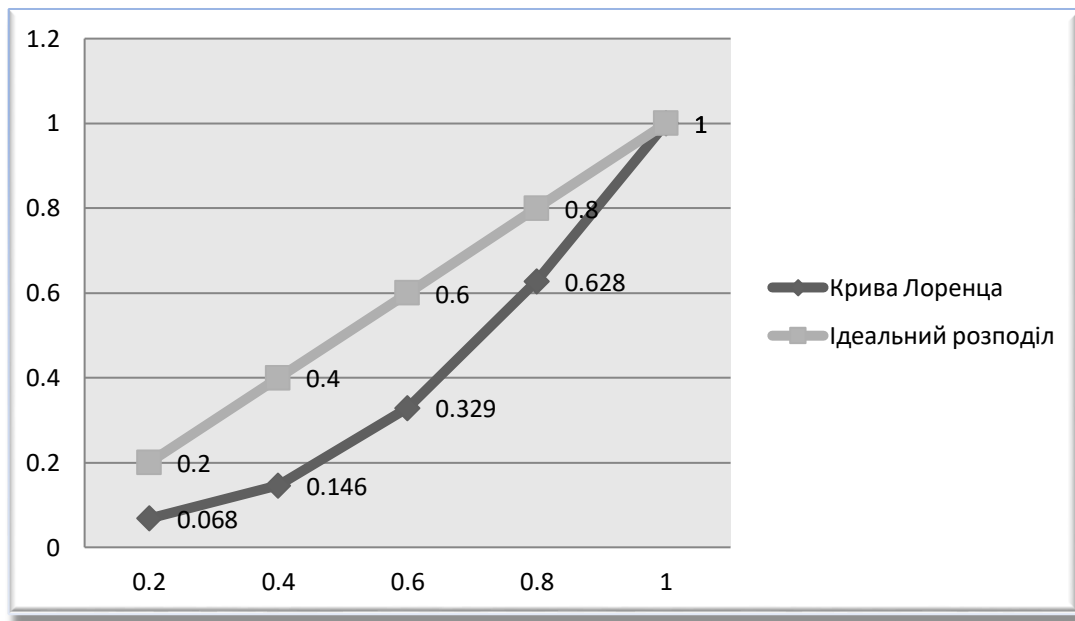

Рис. 2.4. Графічне зображення кривої Лоренца для України за розрахованими даними*

* Джерело: побудовано автором

Варто відмітити, що рівень нерівності доходів є фактором економічного зростання/спаду, що неодноразово доводилося вченими. Зокрема, на думку вчених, нерівність негативно корелює з економічним зростанням, а збільшення доходів найбагатшої групи суспільства на 0,07% знижує середньорічні темпи зростання економіки на 0,5% [42].

Аналізування статистики доходів та витрат населення надає інформацію все ж таки про низький рівень життя. Звісно, що серед головних факторів, які формують грошові доходи суспільства є оплата праці, а також пенсії, стипендії, соціальні допомоги, а наразі основними причинами, що призвели до негативних

змін у сфері добробуту та доходів населення України станом сьогодні, є загострення в зв'язку з повномасштабним вторгненням; поширення пандемії, спричинена гострою респіраторною хворобою COVID-19; розвиток інфляційних процесів; слабка державна підтримка розвитку галузей соціальної сфери, зокрема сфери охорони здоров'я; низький рівень соціального захисту непрацездатного населення; недосконалість системи імпортозаміщення, низький рівень інвестиційної привабливості економіки України [31].

Якщо проаналізувати дані різноманітних міжнародних рейтингів, можна впевнено стверджувати, що населення України є доволі розшарованим, має високі показники бідності та займає не перші позиції серед країн світу. Першочергово на це вказує сумнівна статистична інформація про рівень доходів населення та їх розподіл, доволі суттєва частка тіньової економіки. Ці фактори наразі доволі уповільнюють процес дослідження показників нерівності, адже немає можливості оцінити реальні доходи домогосподарств за наведеним статистичними даними.

Можна дійти висновку, що статистична інформація насправді не може спрогнозувати реальні дані, які вказують на рівень нерівності населення України. Адже вони є відносними, певною мірою заниженими, суб'єктивними та по суті не відображають реальної ситуації в країні [2]. Насамперед, офіційна статистика не враховує такий суттєвий фактор соціального розшарування суспільства, як рівень тінізації економіки.

Спрощена реальна картина розподілу сукупних грошових доходів (з урахуванням валютних) серед соціальних верств населення нині може бути представлена наступним чином:

- 40% населення країни одержує близько 10% сукупних грошових доходів (з яких близько 10% – «тіньові»);

- 30% населення – до 30% доходів (близько третини яких знаходиться у «тіні»);
- 10% населення – близько 40% обсягів сукупних доходів, які одержує населення країни (з них близько 75% – «тіньові») [38].

Як бачимо, вагому частку тіньових доходів отримують представники саме високодохідних груп населення. Населення з низькими доходами і люди, які перебувають за межею бідності, майже не одержують незареєстрованих доходів, а сукупні витрати практично дорівнюють сукупним доходам.

Якщо говорити про заможне населення України то їх темпи приросту доходів за досліджувані періоди, а саме період економічного підйому, то це набагато суттєвіші та вагоміші суми у порівнянні із середньостатистичним працівниками.

Не тільки в Україні а й у світі загалом, населення постійно відчуває на собі нерівність у розподілі доходів, яке під час війни проявляється найбільше та є вагомим чинником соціально-економічного становища держави.

Повномасштабна війна 2022 року, яка розпочалась у лютому, вплинула на усі сфери життя країни в цілому. А саме на сфери економічної діяльності країни, зокрема і на ринок праці, спричинивши його загальне скорочення здебільшого за рахунок найманих працівників з числа малого і середнього бізнесу.

За результатами досліджень групи «Рейтинг», серед тих, хто мав роботу до війни, працюють у звичному режимі лише 36 %, віддалено або частково – 19 %, знайшли нову роботу – 6 %, втратили роботу й нині не працюють – 37 % [34] За даними НБУ рівень безробіття в Україні за 2022 р. становить біля 30%, що є найвищим показником у цьому столітті [37].

Безперечно дані фактори мають суттєвий вплив на нерівність та розподіл доходів серед населення країни. Зростаючий рівень безробіття на сьогодні є

доволі негативним фактором, який впливає на заробітню плату населення та спричиняє нерівність в доходах серед відсотка населення, яке є працевлаштованим або навпаки безробітним суттєво зростає.

Нестабільність внутрішнього ринку (викликана війною) знижує рівень довіри як інвесторів, так і споживачів, руйнує торгові ланцюги і негативно впливає на довгострокову продуктивність країни, інвестиційну привабливість, туризм і податкові надходження.

Економічна система України під час військового стану в державі є недосконалою та економічно відсталою. Наразі певна частка виробництва зосереджена в руках «великого» бізнесу. В той же час населення із середніми доходами повинно, або працювати на державу та отримувати мізерні зарплати, або працювати на цей «великий бізнес». Це все наразі зумовлює і викривлену систему розподілу доходів [27].

Отже, сьогодні в Україні, не дивлячись на офіційні дані статистики, які вказують на помірний рівень розшарування у суспільстві, існує справжня проблема з економічною нерівністю. Основною причиною і чинником поглиблення нерівності є рівень доходу, який впливає на можливості доступу до соціальних благ, матеріальних ресурсів і до реалізації основних прав людини. Більшість населення України проживає в умовах бідності та малозабезпеченості, а дуже незначна його частина відноситься до багатих та надбагатих. Відсутність значної частки населення із середнім статком робить суспільство чутливим до економічних та політичних коливань та криз, виступає базовим чинником його нестабільності.

2.2. Нерівність розподілу доходів населення в Україні в порівнянні з світовими показниками

Сучасне людство, на сьогодні, має велику кількість складних та невіршених проблем, однією з них є економічна нерівність та нерівномірний розподіл доходів і на сьогодні ми можемо спостерігати певні відмінності серед розподілу доходів чи активів між населенням або окремими особами. Значне зростання економічної нерівності в багатьох країнах, включаючи бідність як прояв, викликає багато питань щодо впливу глобалізації на національні економіки та міжнародне співтовариство в цілому.

Науковці наводять різноманітні дослідження, щодо статистичних даних минулих років для порівняння ситуації прогресу економічної нерівності. У 2021 р. близько 1 % населення, яке розміщене в шкалі розподілу багатства, мають у своєму володінні 33 % загальних статків у порівнянні до 1980 р. де відсоток був значно нижчим. З іншої сторони населення, яке знаходить на нижчих прошарках розподілу, мають у власному розпорядженні менше 2 % глобального багатства [84].

Сьогодні люди живуть у світі, де основним двигуном прогресу є дані. Однак, незважаючи на велику кількість інформації та статистичних показників, базової інформації про масштаби економічної нерівності та розподілу доходів населення недостатньо. Щороку уряди різних країн публікують показники економічного зростання, але ці цифри не показують, як результати цього зростання розподіляються серед населення - не зрозуміло, хто виграє, а хто програє через економічну політику, що проводиться. Оцінка таких даних важлива для демократії, інклюзивного розвитку та рівних можливостей для громадян.

Одним із найкращих та найбільш наочних способів продемонструвати ступінь глобальної нерівності є зосередження уваги на частках доходів,

зафіксованих різними групами людей у розподілі доходу в усьому світі (рис. 2.5.).

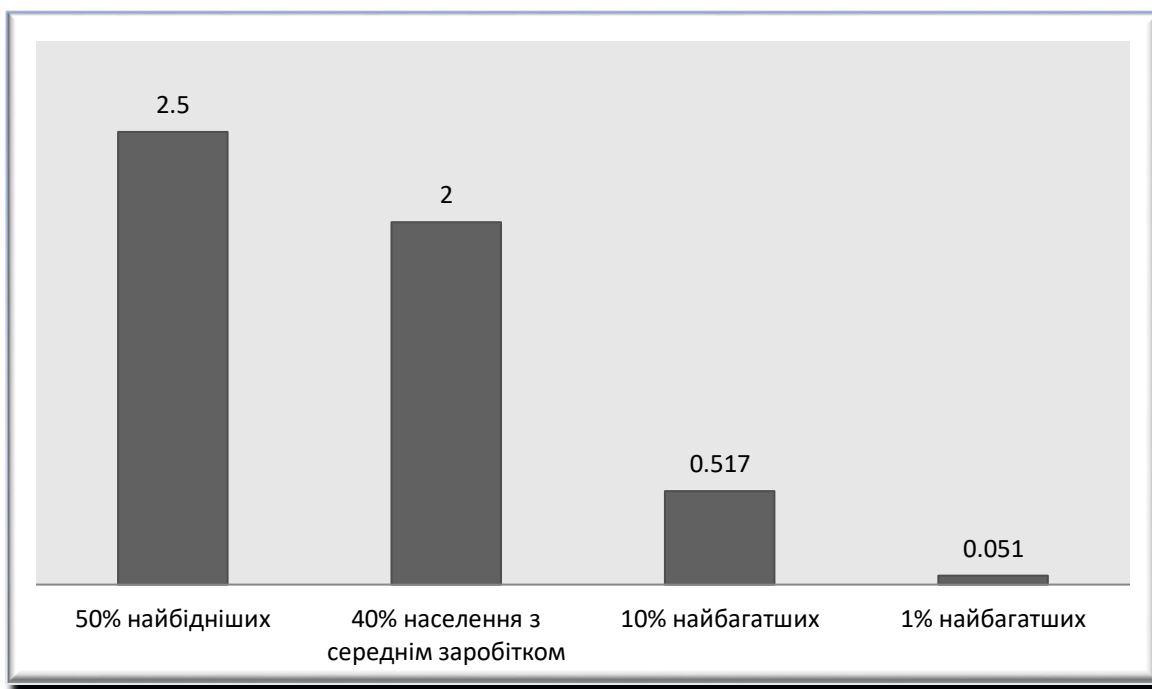

Рис. 2.5. Розподіл дорослого населення світу за групами доходу в 2021 році, (млрд. осіб; %)*

* Джерело: побудовано автором за даними [82]

Все доросле населення світу станом на 2021 рік включає 5,1 мільярдів осіб, все населення, включаючи дітей, - 7,8 мільярда. 50% дорослого населення або 2,5 мільярди осіб становлять найбідніші. 40% населення з середнім доходом – населення, що заробляє більше, ніж 50% найбіднішого, але менше, ніж 10% найбагатшого. Ці 40% налічують два мільярди окремих дорослих.

Найбагатші 10% представляють одну десяту частину світового населення, тобто 517 мільйонів окремих дорослих [82]. Глобальний топ найзаможніших 1% включає найбагатші 51 мільйон окремих дорослих.

Розшарування населення між економіками країн є доволі суттєвим та не дає можливості до скорочення глобальної нерівності, оскільки рівень доходів певною мірою залежить саме від громадянства. Також важливим індикатором

гнучкості ринку праці є співвідношення між середньою і мінімальною зарплатою.

Дослідження впливу на рівень диференціації розподілу доходів та мінімальної заробітної плати на ринок праці мають різні погляди зі сторони вчених. Опіраючись на їх матеріали можна вважати, що встановлення мінімальної заробітної плати має доволі негативний вплив на економіку. Це можна обґрунтувати таким чином, що вартість роботи населення на підприємствах зростає, паралельно, зростають ціни на продукти та послуги і як висновок даного твердження є те, що бідність та нерівномірний розподіл доходів серед населення невпинно зростають.

Майже у всіх країнах світу існують закони про мінімальну заробітню плату і правління в свою чергу регулярно переглядають співвідношення мінімальної заробітної плати до вартості життя населення, яка має тенденцію до постійних змін.

В Україні мінімальна заробітна плата є обов'язковою для всієї території України державною соціальною гарантією, яка регулюється статтею 95 Кодексу законів про працю України та статтею 3 Закону України «Про оплату праці» [42].

За даними Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй найбільша середньомісячна заробітна плата в Європі становить 7351 дол. США в Швейцарії. Тим часом найгірший показник в Україні, де середньомісячна заробітна плата за аналізований період становить 267 дол. США, що в 27,5 рази менше за показник Швейцарії.

За рівнем зарплат Україна знаходиться на останньому місці в Європі. Якщо порівнювати українську середньомісячну заробітну плату з країнами Європейського Союзу, то найближче до нашого показника розташувалась сусідня Румунія з результатом 819 дол. США (рис. 2.6).

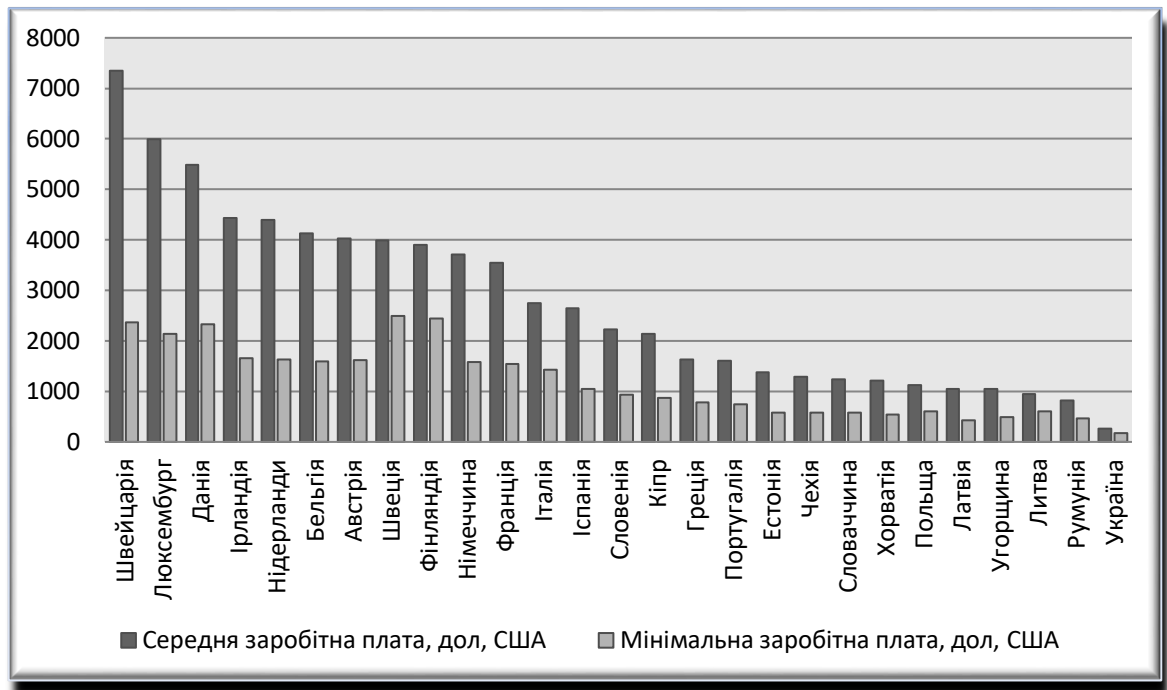

Рис. 2.6. Співвідношення мінімальної заробітної плати та середньомісячної заробітної плати в країнах ЄС та України, 2021 р.*

*Джерело: розраховано авторами за даними [77]

На даному рис. 2.6. можемо спостерігати, що все ж таки рівень мінімальної заробітної плати у порівнянні до показників країн ЄС є доволі низьким, навіть критичним в певній мірі. Оскільки дана диференціація доходів, має пряме відношення до трудової міграції, яка невпинно зростає, на сьогодні це є суттєвою проблемою, яка потребує політичного втручання. Хоча протягом досліджуваних років, правління України здійснило певні підвищення рівня мінімальної заробітної плати в середньому на 25 %.

На глобальному рівні, за оцінками Світового Банку, за 2021 р. людський капітал скоротився приблизно на 1,9 відсотка, що відповідає 14 трильйонам доларів США (у доларах США 2021 року), а людський капітал на душу населення скоротився в середньому на 1959 доларів США. У країнах із рівнем доходу нижче середнього (в цю групу відноситься Україна) вартісна оцінка на душу зменшилась на 5,6% (999 доларів США) [57]. (рис. 2.7).

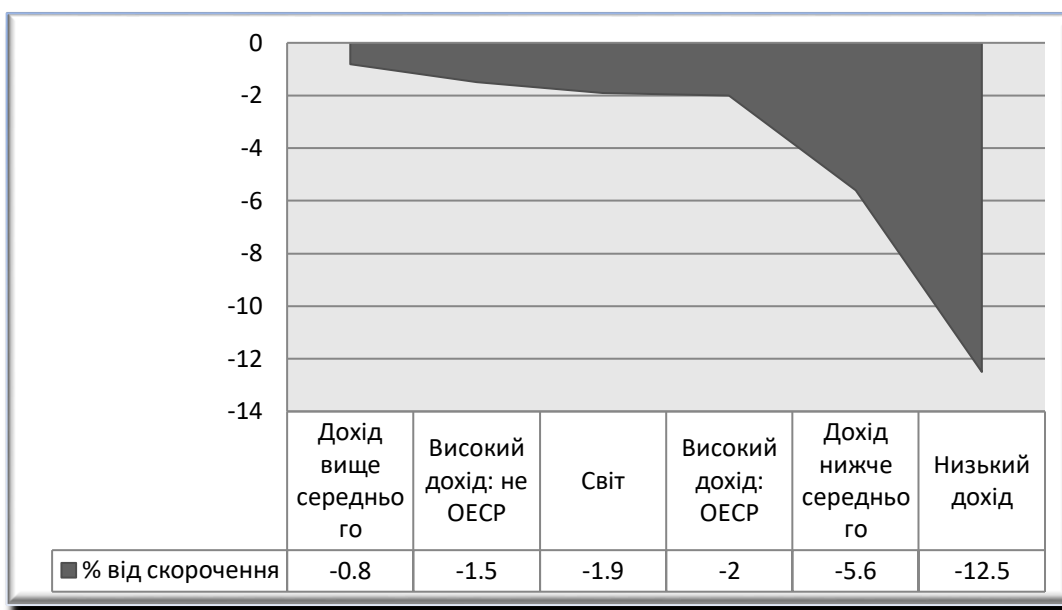

Рис. 2.8. Скорочення людського капіталу на душу населення у 2021 році по групам країн за рівнем доходу*

* Джерело: побудовано автором за даними [57]

Слід підкреслити, що ефекти від впливу на дані фактори були різними у світі по силі й у часі, оскільки сприйняття глобальної загрози, ефективність заходів, фінансові можливості у країн були різними.

На основі даних з відкритих джерел на рис. 2.8. було порівняно розподіл доходів населення у країнах ЄС та Україні за 2021 рік методом розподілу Лоренца.

Проаналізувавши дані графіку та їх розміщення, можна дійти наступних висновків. Показники коефіцієнту Джині не можуть відобразити реальний стан рівня життя населення у країні. Це пов'язано з тим, що країни, які мають високий рівень ВВП на душу населення, матимуть протилежно низький рівень нерівності. В Україні даний показник є середнім, але в порівнянні із європейськими країнами рівень ВВП є одним із найнижчих. Це і є тим фактором внутрішньої нерівності доходів серед населення, яку статистична інформація не відображає в певній мірі.

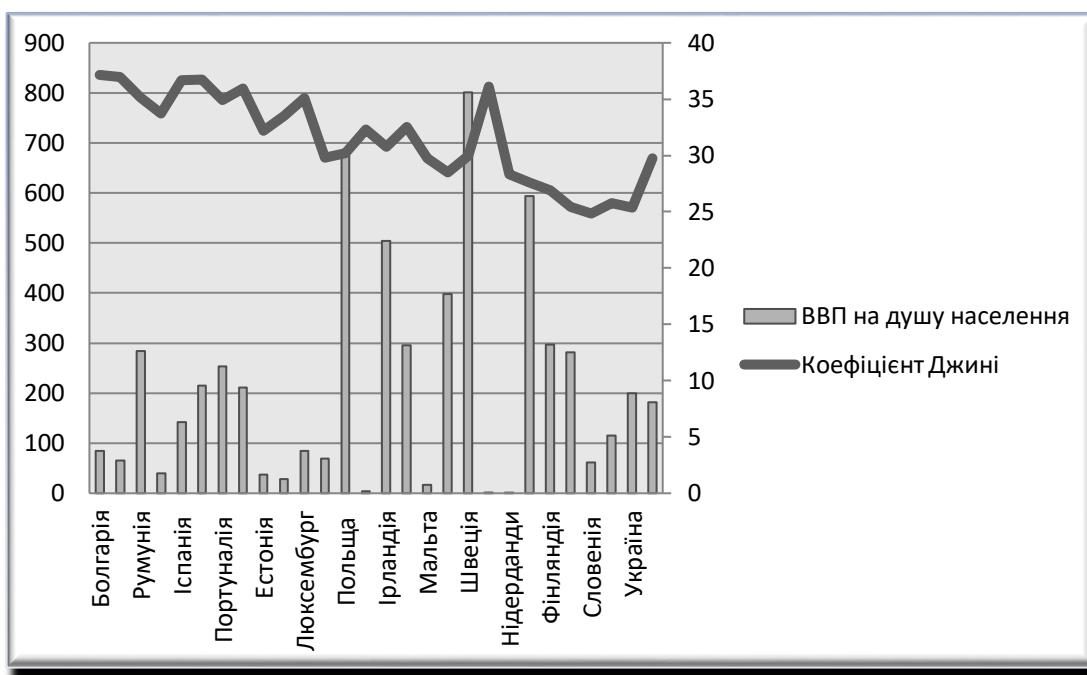

Рис. 2.8. ВВП на душу населення та коефіцієнт Джині в Україні та в країнах Європи, 2021, доларів США, індекс.*

*Джерело: побудовано автором за даними [68]

Хоча коефіцієнт Джині корисний для аналізу економічної нерівності, він має певні недоліки: незаконна економічна діяльність та тіньова економіка, відсутність достовірних даних необхідних для визначення коефіцієнта. В цьому випадку дослідження та вимірювання доходів населення за індексом Джині буде в певній мірі завищеним та не точним адже тіньова економіка на сьогодні займає суттєву частку серед доходів держави та економічного виробництва і знаходить в нижчій частині розподілу доходів країни. Нерівність усередині країн сьогодні досягла історичного максимуму, а нерівність між країнами залишається особливо високою, незважаючи на те, що країни, що розвиваються, дещо наздоганяють розвинені за останні чотири десятиліття.

З точки зору європейських стандартів життя, структура доходів України є негативною, що відображає вже наявну бідність та безробіття більшості населення. Заробітна плата є основою формування доходів працівників, і в

цьому відношенні темпи зростання повинні узгоджуватися з темпами зростання доходів населення і відповідати темпам зростання продуктивності праці.

Нерівність у доходах, як правило, вища в країнах, що розвиваються, і в економіках, що переходять, ніж у розвинутих економіки. У більшості великих економік, що розвиваються, нерівність доходів зросла за останні п'ять років. У країнах, що розвиваються, картина більш неоднозначна. Найбільше збільшується серед великих економік, що розвиваються, які є членами G-20, як вимірюється коефіцієнтом Джині наявного доходу.

Очевидно, що результати даного дослідження, ще раз підтверджують, що на сьогодні одними із головних орієнтирів формування переваг соціально-економічної політики держави є відповідні показники нерівності розподілу доходів населення, обов'язково враховуючи тіньові компоненти, які не мають відношення до офіційних даних. Ігнорування даної проблеми, в свою чергу, буде тільки поглиблювати соціальну та політичну нестабільність у суспільстві.

Висновки до розділу 2

Рівень нерівності доходів населення відображає наявність цієї нерівномірності. Результати за вище наведеними показниками різняться доволі значимо між країнами, але зниження нерівності у 2021 р. в більшій частині країн, є позитивною характеристикою та формує тенденцію до зниження нерівномірності, що прямим чином впливає на зниження вірогідності зростання бідності населення.

Порівняння українських показників за аналізованими показниками відображає, що Україна має найнижчий показник з тих країн, що аналізуються, хоча її позиції в самому регіоні та у світі не є останніми. Для нашої країни важливим є вивчення досвіду ЄС для втілення в свої механізми управління державою та формування підґрунтя для вступу до ЄС.

Також варто підкреслити, що на сьогодні тінізація в нашій країні не втрачає актуальності, а навпаки, суттєво зростає та має вкрай негативний вплив на економіку держави. Розвиток та регулювання антикризових заходів, необхідно впроваджувати та розвивати у короткострокових та довгострокових перспективах, адже це має доволі суттєвий вплив на загальне відображення ситуації, яке стосується нерівності розподілу доходів населення України.

Отже, проведене дослідження стану рівня соціально-економічної нерівності у світі показало, що відслідковується тенденція до концентрації капіталу, що означає накопичення багатства та активів у руках людей, які вже і так його мають. Ще одна тенденція – майже повна відсутність активів у половини населення світу і його зосередженість у 10% найбагатших.

РОЗДІЛ 3. ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОСТІ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

3.1. Структурні зміни в глобальній економіці та проблема нерівності

Скорочення економічної нерівності та бідності залишається головним завданням глобальної економіки. Однак більшу увагу до цього завдання звертають саме у розвинених економіках, оскільки вони вийшли на той рівень розвитку, коли необхідно якісно поліпшувати рівень життя.

Структурні зміни мають далекосяжний вплив на проблеми нерівності. Це наражає населення на виклики та можливості сьогодення. Зовнішня торгівля і технічний прогрес позиціонують себе, як структурний рушій нерівності. Структурні зміни мають значний вплив на нерівність як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Зростання політичної та соціальної підтримки, вимагає стратегії зростання, яка забезпечує рівність можливостей, особливо в освіті та працевлаштуванні. На вузькому рівні структурні зміни стосуються змін у структурі економіки. Існує велика взаємодія між різними типами структурних змін, як вузьких та і широких.

Аналізувати структурні зміни потрібно комплексно та охоплювати широкий діапазон економічних, політичних, соціальних та інших факторів, які разом змінюють структуру економіки та суспільства в цілому. Наприклад, масштабна міграція сільських працівників у міста сприяє зміні структури сім'ї. Водночас те саме явище прискорює тенденцію до урбанізації та розширення сфери виробництва та послуг.

На сьогодні ми можемо спостерігати суттєві зміни, які відбуваються у сучасному глобалізованому світі. Першочергово дані зміни пов'язані конкретно із процесом утворення одного міжнародного простору, не менш якісного об'єднання економічних систем, які утворюються за допомогою схожих інтересів для єдиної цілі та досягнення поставленої мети, яка уособлює під собою економічну рівність.

Попри це поглиблюється розрив, конкретно, у рівнях соціально-економічного розвитку країн, в той же час нерівність у доходах може суттєво зростати у більшості регіонах світу, але відносно з різними темпами. Відмінність у нерівності доходів досліджується, як певна частина конкретного процесу розвитку глобалізації у співвідношенні змін інших факторів розвитку, що певною мірою відновлює дослідження такою проблеми, як соціально-економічної нерівності в умовах інтеграційних процесів.

Нерівність у розподілі доходів має доволі суттєві відмінності серед міжнародних регіонів. За даними «Звіту про нерівність у світі, 2021» [80], нерівність в більшості країнах за досліджувані роки певною мірою збільшилася саме через наявні інноваційні, технологічні та сучасні фактори впливу.

Саме ці фактори виступають, як вагомі показники впливу нерівності серед доходів населення та є одними з найважливіших чинників міжнародного економічного розвитку за останні десятиліття.

Технологічні зміни. Новітні інформаційні технології призвели до вдосконалення продуктивності та підвищення добробуту, що в свою чергу відіграє центральну роль у підвищенні премії за кваліфікацію, що призводить до збільшення нерівності в доходах від праці. Це відбувається тому, що технологічні зміни можуть непропорційно збільшити попит на капітал і кваліфіковану робочу силу низько кваліфікована та некваліфікована праця шляхом ліквідації багатьох робочих місць шляхом автоматизації або підвищення рівня кваліфікації, необхідний для досягнення або збереження цих робочих місць [66].

Дійсно, було виявлено, що технологічний прогрес найбільше сприяв зростанню нерівності доходів у країн ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), на які припадає майже третина зростаючого розриву нерівності доходів за останні 10 років [56]. Також, можемо спостерігати подібну тенденцію між розвиненими країнами в доходах, а саме за

участі висококваліфікованих та низько кваліфікованих працівників, незважаючи на значне зростання пропозиції високоосвіченої робочої сили, що навпаки мало би скоротити розрив.

Глобалізація торгівлі. Тут ми можемо спостерігати дві сторони медалі. Оскільки, торгівля була двигуном зростання доходів в багатьох країнах, шляхом сприяння конкурентоспроможності та підвищення ефективності. Тим не менш, висока торгівля, зазвичай проводить суттєві фінансові потоки між країнами, частково спричинені технологічним прогресом, що в свою чергу спричиняє нерівності доходів. Відкритість торгівлі потенційно може мати різний вплив на заробітну плату некваліфікованої праці в розвинутих країнах. Це піднімає надбавка за кваліфікацію, але в той же час може збільшити реальну заробітну плату шляхом зниження (імпортних) цін [15]. Таким чином, вплив торгівля та нерівність залежить від відносної кількості факторів виробництва, продуктивності та відмінності між країнами в якому люди отримують дохід від заробітної плати або капітал.

Фінансова глобалізація. Темпи зростання фінансових ринків та реального виробництва є асинхронними, а залежність від нестабільних міжнародних фінансових ринків призводить до ускладнення проведення стабілізаційної політики в державах. Монетарна політика держав потребує особливої уваги, враховуючи те, що фінансову кризу та стрімкий відплив фінансового капіталу може спричинити зниження рівня процентної ставки, на який впливає зміна грошової маси. Саме розширення можливостей переливу капіталів в офшорні зони стає однією з причин ймовірного скорочення податкових надходжень та, відповідно, кардинального коригування статей бюджету.

Політика перерозподілу. Уряди в розвинутих економіках історично пом'якшували наслідки нерівності через державну політику — насамперед прогресивні податки та соціальні трансферти, такі як державні пенсійні виплати [19]. Проте зараз у багатьох розвинених країнах спостерігається зростання нерівність чистого доходу, що вказує на прогалини в існуючих системах

оподаткування та трансфертів для протидії зростанню ринкової нерівності. Прогресивність податкових систем у деяких розвинених економіках знизилася за останні кілька десятиліть, в результаті чого домогосподарства та корпорації з високим доходом тепер стикаються з нижчими ефективними податковими ставками.

Освіта. Цей фактор відіграє важливу роль у зменшенні нерівності доходів, оскільки визначає професійний вибір, доступ до робочих місць, рівень оплати праці, а також ключову роль, а сигнал про здібності та продуктивність на ринку праці. З теоретичної точки зору, розподіл доходу людського капіталу має однозначно позитивний зв'язок між освітою та доходом нерівності, вплив підвищення рівня освіти на нерівність доходів може бути як позитивний так і негативний залежно від еволюції рівня прибутку від освіти.

На нашу думку, глобалізаційні процеси доцільно розглядати як імперативні процеси, що є вимогою часу. Негативні наслідки глобалізаційних процесів економіки у контексті підтримання гідного рівня фінансової безпеки держави, мають бути враховані державами. Крім того, саме глобалізація призводить до того, що державам важко обирати особливий чи унікальний шлях розвитку, ізолювати себе від світових технологій та практик, ухилятися від загальних інтеграційних процесів.

Проблема нерівності також пов'язана з нерівномірним розподілом капіталу, який в свою чергу може належати і державі і приватним особам. Тому капітал виступає суттєвим визначальним фактором рівня розвитку в усе більш нерівному світі. Наразі майже в усіх країнах, розвинутих і у тих, що розвиваються, здійснюється масштабне перетікання власності від державного сектору у приватний. В даній ситуації відсутність сприятливих умов для держави, є вагомим показником у боротьбі з нерівністю серед населення та має вагомий вплив на приватних осіб, які потерпають від майнової нерівності.

Нерівність, яка зростає у доходах і суттєвий перехід державного майна в приватну власність, привело до посилення майнової нерівності між приватним капіталом.

Зростання нерівності, яка проявляється в глобальному вимірі, розбіжності у розвитку, збільшення показника, який вказує на розшарування, все це виступає вагомою загрозою для розвитку національної економіки та її безпеки в цілому.

Сьогоднішня глобалізація не є причиною нерівності між розвинутими країнами та країнами, які тільки на етапі розвитку, а лише розповсюджує у світовому господарстві дію вже наявних механізмів поглиблення нерівності в межах цивілізації. В той же час країни, які є розвинутими мають в наявності вагомі ресурси, що в свою чергу можуть суттєво зменшити наслідки розшарування населення. Країни, які є менш розвинутими не мають в наявності таких інструментів, і саме це провокує проблеми, які були розглянуті.

У деяких своїх проявах глобалізація сприяє зменшенню нерівності, в інших – її зростанню. Так, лібералізація торгівлі спочатку збільшує, а згодом зменшує нерівність заробітної плати. Зростанню нерівності доходів сприяє й фінансова лібералізація, котра є джерелом нестабільності на ринку капіталів, а також може робити фінансові ресурси доступнішими для більш заможних осіб, що посилює нерівність. Технологічний прогрес спричиняє нерівність у розвинутих країнах. Хоча технологічні нововведення відбуваються насамперед у провідних економіках, глобалізація може полегшити передачу технологій через кордони, таким чином, технологічні зміни охоплюють і менш розвинуті країни. Натомість, множина технологічних нововведень спочатку породжує тенденцію підвищення нерівності (переважно у зв'язку з тим, що до роботи в технологічно розвинених секторах, які приносять високі доходи, долучається небагато людей), але згодом, коли більше людей скористаються перевагами технологічного прогресу, нерівність знижується.

Глобалізація може по-різному впливати на нерівність. По-перше, розподіл ринкового доходу змінився через зміни таких факторів, як заробітна плата та ціни. По-друге, глобалізація впливає на прийняття політичних рішень, змушуючи уряди змінювати податкові системи та державні витрати, включно з державними витратами на соціальне забезпечення. Це впливає на розподіл наявних доходів.

Вирішити проблему нерівності можна за допомогою повноцінного підключення периферії до глобалізаційного процесу на основі технологізації та поглиблення спеціалізації країн.

Таким чином, освіта і технології є рушійними факторами скорочення нерівності у світі. Дійсно, це може бути для периферійних суспільств панацеєю скорочення розриву між напівпериферією та центром. Проте насправді імплементація нових технологій – повільний процес, це зумовлено обмежувальними чинниками правового, економічного та соціального характеру [55].

За допомогою впровадження інноваційних заходів та підвищення наявного рівня науково-технічного прогресу дозволить підвищити рівень життя людей та скоротити нерівність саме за ефективного використання ресурсів та справедливого перерозподілу доходів на користь більшості, а не привілейованих осіб, що потребує кардинальної зміни логіки розвитку.

3.2. Політика подолання нерівності розподілу доходів населення України

На сьогодні важливо розуміти, що зростання доходів населення не є позитивним явищем, оскільки в порівнянні з розвинутими світовими показниками вони є мізерними.

Це вважається нормальним, коли значна частина працездатного населення виявляє економічну активність, забезпечуючи собі гідний рівень життя. Отже, у загальній структурі доходів населення чим більша перевага заробітної плати у виплаті соціальних трансфертів, тим сприятливіша соціально-економічна ситуація в країні.

В Україні спостерігалось протилежне, що свідчить про недостатній рівень стимулювання доходів через вищі рівні заробітної плати. Таким чином, це зменшує здатність населення споживати товари та послуги, що може виступати каталізатором для подальшої економічної діяльності виробників [10].

Брак практичного досвіду, відсутність теоретичного розуміння того, як перейти до ринкової економіки, більшість рекомендацій міжнародних фінансових інституцій та іноземних експертів не враховували національні умови нашої країни, а також недостатня кількість робочої сили на початку реформ, що призвело до численних помилок та неправильні оцінки в реалізації управлінських рішень [25].

Також потрібно звернути увагу на те, що існує так звана прихована нерівність, яка зумовлена трьома причинами:

1. низькою якістю і доступністю даних про доходи і споживання найбагатших та найбідніших;
2. умисним приховуванням доходу та статків (цьому також сприяють процеси глобалізації: основними стримуючими факторами є банківська таємниця, використання анонімних компаній, фондів, інші аспекти низької

прозорості у корпоративному секторі та неінтенсивний міжнародний обмін інформацією;

3. вибором показника нерівності (так, коефіцієнт Джині — це міра нерівності, яка найбільш чутлива до змін у середині розподілу, і водночас недостатньо чутлива до частини дистрибуції, у якій зміни найбільш вірогідні і яка найбільше цікавить й науковців, і політиків — найвищої і найнижчої частин розподілу).

Наслідки небажаних, загрозливих явищ і процесів, що їх провокує нерівність зображені на рис. 3.1.

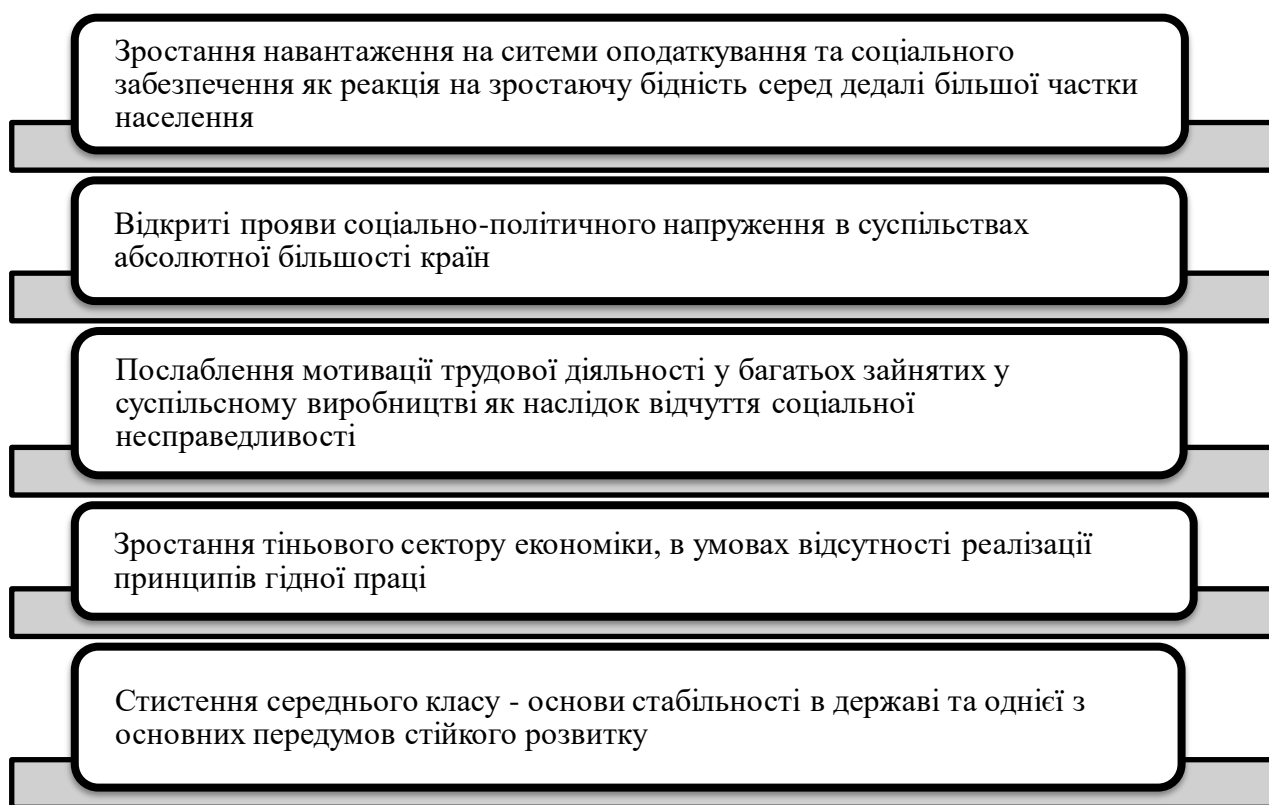

Рис. 3.1. Наслідки нерівності в глобальній економіці*

* Джерело: побудовано автором

Зменшити, хоча б частково, розміри прихованої нерівності та підвищити об'єктивність оцінки соціально-економічної нерівності можна шляхом удосконалення методик добору інформації, необхідної для здійснення такого

оцінювання, використанням даних податкового обліку для аналізу доходів найбагатших верств населення, посилення міжнародного обміну інформацією щодо приховування доходів та статків, свідомого вибору показника нерівності, удосконалення методик оцінювання нерівності.

Доволі помірна адаптація національної економіки до умов ринку, велика кількість робочих місць, які є низькооплачуваними, галузі, які на даному етапі не конкурентоспроможні в порівнянні з іншими – це все можна вважати причинами нерівності розподілу доходів серед населення [67].

Для того, щоб рівень доходів населення зростав та прогресував разом із наявними глобалізаційними змінами з країнах потрібно здійснити ряд соціально-економічних заходів різних видів політики. У сьогоденних умовах потрібно першочергово стабілізувати та привести до ладу національне виробництво і вийти на зростаючий тренд реального ВВП, від чого в свою чергу залежить можливість розвитку економіки взагалі.

На сьогодні одним із важливих важелів підвищення рівня добробуту населення є розвиток підприємств, як малих так і середніх, оскільки це в свою чергу сприятиме розвитку та збільшенню доходів населення, зменшенню соціальних виплат та зростання державного бюджету.

Національний банк України першочергово має збільшити попит та прихід іноземної валюти, стабілізувати курс тому, що це може обумовити негативні або позитивні наслідки для суб'єктів господарювання [23].

Також, не потрібно знецінювати соціальну політику, яка повинна направити власні сили на підвищення та розвиток системи соціального інвестування, покращення надання соціальних послуг.

У сучасному суспільстві питаннями нерівності займаються органи соціальної політики. В їх обов'язки входить:

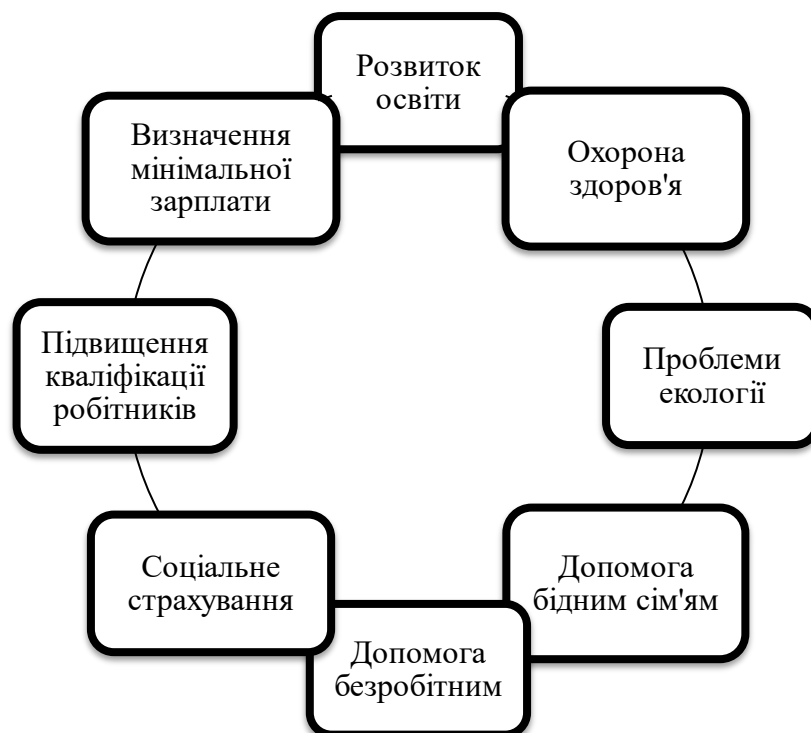

Рис. 3.2. Обов'язки соціальної політики щодо вирішення питань нерівності доходів населення*

* Джерело: побудовано автором

Для вирішення проблеми нерівності розподілу доходів населення України потрібно збільшити ефективність державної політики шляхом:

- підвищення рівня зайнятості серед працездатного населення та надати відповідну кількість робочих місць за допомогою зростання виробництва;
- створення умов для збільшення доходів, які залежать від трудової діяльності та погодження динаміки оплати праці з її продуктивністю;
- сприяння розвитку малого та середнього бізнесу та легалізації незареєстрованих доходів;
- впровадження комплексного пенсійного забезпечення реформи на основі стимулювання економічної активності – реформування системи соціального захисту з метою посилення адресності соціальної допомоги для підтримки вразливих верств населення.

На мою думку, в умовах нашого сьогодення необхідно запровадити ряд змін та нововведень для подолання нерівності розподілу доходів населення країни:

1. Збільшення доходів від трудової діяльності. Насамперед, це стосується підвищення заробітної плати, а також підвищення номінального рівня заробітної плат відповідно до зростання споживчих цін. Це дасть можливість реально оцінювати власний дохід та майбутні витрати, бути впевненим, що їх вистачить на забезпечення свого життя.

2. Надання соціальних виплат верствам населення, які цього потребують. А саме, надання допомоги групам людей, які тимчасово втратили місце роботи, проведення військовий дій в країні. А також, нужденним категоріям людей, а саме: старшим пенсіонерам, дітям до 18 років, багатодітним сім'ям.

3. Підвищення зайнятості населення та розвитку ринку праці. Забезпечення робочими місцями категорій населення, які втратили роботу, внаслідок повномасштабного вторгнення.

4. Налагодження та забезпечення суспільства необхідними ресурсами для віддаленої діяльності. Насамперед, розробка необхідних програм задля можливої роботи віддалено, забезпечення усім підприємств та закладів освіти необхідним обладнанням. Це дасть можливість працювати з дому та при цьому, не втратити місце роботи.

5. Зменшення податку для середнього та малого бізнесу, що дасть можливість втриматись на плаву за жорстких обмежень сьогодення. Адже, більшість підприємців змушені зупинити власну діяльність через збитковість бізнесу, яка спричинена жорсткими обмеженнями.

6. Покращення житлових умов соціально вразливих верств населення. Створення необхідних житлових фондів, які б займалися даними питаннями. Налагодження системи субсидування, розробка державних нормативів та стандартів надання кредитів на будівництво та отримання житла.

7. Соціальна допомога людям з обмеженими фізичними можливостями – надання необхідного обладнання та створення умов для вільного безперешкодного пересування, реабілітація, медична та психологічна допомога.

8. Створення програм залучення світових інвестицій та грантів, що дадуть можливість розвитку соціальної сфери та інфраструктури.

Тому, на нашу думку, основою діяльності, яка спрямована на уникнення нерівності, є покращення життя серед суспільства та соціально-економічного стану в країні. Якщо не дотримуватися даних рекомендацій дану ситуацію, проблему подолання нерівності розподілу доходів, неможливо буде виправити. Даний вид політики повинен зачепити всі верстви населення, незалежно від рівня забезпечення.

Політика, спрямована на вирішення проблеми нерівності доходів, може бути зосереджена вузько на індивідуальних навичках, можливостях і прагненнях або може бути зосереджена ширше на зміні соціальних, політичних та економічних структур, які створюють і підтримують нерівність доходів.

Також наведемо п'ять політичних рішень, заснованих на фактичних даних, які можуть мати позитивний вплив на подолання зростання нерівності, усунення економічної нерівності між підгрупами та підвищення економічної мобільності:

1. Підвищення мінімальної заробітної плати. Дослідження показують, що вищі зарплати для нижчих та середніх класів населення потенційно можуть допомогти вийти з бідності та суттєво збільшити загальний реальний дохід країни. Крім того, підвищення мінімальної заробітної плати не шкодить зайнятості та не сповільнює економічне зростання.

2. Відновлення страхування. На випадок безробіття та грошову допомогу, щоб забезпечити міцну мережу безпеки, яка підтримує бідних і малозабезпечених дітей, сім'ї та окремих осіб, коли вони цього потребують.

3. Зробити податковий кодекс більш прогресивним. Це велика іронія, що податкові ставки для тих, хто знаходиться на вершині, знижуються, навіть якщо їхня частка доходу різко зросла. Ставки податку на приріст капіталу повинні бути скориговані таким чином, щоб вони відповідали ставкам податку на прибуток. Стимули до заощаджень, структуровані як податкові пільги, які підлягають відшкодуванню, які однаково ставляться до кожного заощадженого долара чи гривні, можуть забезпечити однакові переваги для сімей з низькими доходами.

4. Допомога молоді та дорослим із низьким рівнем доходу отримати доступ до можливостей працевлаштування та навчання, які призведуть до економічного успіху, шляхом повного фінансування, а також субсидованих програм і програм працевлаштування влітку.

5. Модернізація системи соціального захисту – оновити систему страхування на випадок безробіття, щоб відобразити мінливий характер роботи; збільшити виплати соціального страхування та підвищити верхню межу доходу, що обкладається податками.

Кожна з цих стратегій, якщо її ретельно впроваджувати, має потенціал для виведення працюючих сімей із бідності, підтримки більшої економічної мобільності та зменшення зростання нерівності. Діапазон стратегій, пов'язаних із зайнятістю, включає зміцнення прав на ведення колективних переговорів, схеми повної зайнятості, політику прожиткового мінімуму, посилення законів про мінімальну заробітну плату та субсидування заробітної плати. Політика прямих переказів доходу включає традиційні грошові виплати соціального забезпечення, які перевіряються на матеріальний стан. Також відновився інтерес до безумовних трансфертів, таких як від'ємний податок на прибуток і універсальний базовий дохід без перевірки матеріального становища.

На глобальному рівні існують різні пропозиції щодо отримання прибутку, який можна використовувати для прямих переказів доходів, а також для інших форм допомоги розвитку для зменшення бідності та нерівності. Через триваючу

глобальну нестабільність і погіршення навколишнього середовища, пов'язане з нерівністю в доходах та інших ресурсах, такі політичні зусилля й надалі залишатимуться критично важливими не лише з етичних міркувань, але й заради національної безпеки та глобального виживання.

Отже, на разі розглянувши наявні проблеми зростання нерівності доходів населення та їх розподілу, визначено основні напрямки зростання доходів, серед яких: вдосконалення утворення та регулювання доходів в регіонах країни, проведення реформування системи оплати праці та соціальних виплат, надання переваг для розвитку малих та середніх підприємств, покращення системи оподаткування, виявлення та боротьба з можливими тіньовими доходами населення.

Подальші дослідження націлені на дослідження різних типів економічної поведінки людини в системі суспільних відносин на основі аналізування соціально-економічної нерівності.

Висновки до розділу 3

Головною проблемою сучасного глобалізованого світу залишається зростання нерівності. Причому як всередині країн, так і між ними. Зважаючи на масштаб даної суперечності, у розвинених державах постійно аналізують дану тематику та намагаються створити методи скорочення нерівності у суспільстві.

Проаналізувавши проблематику виникнення нерівності розподілу доходів зарубіжних країн, а також України, можна зробити висновок, що однією з найважливіших причин є – малі доходи. Саме вони є важливою складовою нормального забезпеченого життя.

Аналіз стану розподілу доходів у світовій економіці свідчить про негативну динаміку і поглиблення нерівномірності, що викликані низкою економічних, соціальних, зовнішньоекономічних причин. Останні доповнились поширенням економічно неактивних підприємств, банкрутством бізнесу і його тіньовою складовою, військовою агресією з боку сусідньої держави, бездіяльністю органів державної влади тощо.

Сучасний світ характеризується не одноманітністю, а скоріше поляризацією та маргіналізацією, де основні комерційні, фінансові та інвестиційні потоки зосереджені в руках економічно розвинених країн. Тому в цих умовах необхідно, однак, у світлі національної ідентичності та процесів стабілізації та відновлення переоцінити проблему формування та розвитку світового ринку, беручи до уваги глобалізаційні виклики. Тому важливим є визначення сутності та причин проблеми нерівномірного економічного розвитку.

Основні рекомендації для поліпшення нерівності стосуються розширення і вдосконалення статистики доходів, широко застосовувати світовий досвід, удосконалювати методики аналізу рівня життя населення, відповідних показників, критеріїв, що характеризують, визначення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, споживчої корзини.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі розглядалися доходи населення, їх оцінка з погляду видів, джерел формування, структури, розподілу поміж населення та абсолютних показників; фактори впливу на нерівність доходів та шляхи вирішення даної проблеми.

В першому розділі розглядалася теоретичні основи поняття нерівності та розподілу доходів та їх проблематика.

Нерівність розподілу доходів населення – звичайна справа для країн з ринковою економікою. Нерівність може бути суттєвою, помірною, несуттєвою. Її наявність у суспільних відносинах має стимулювати розвиток, оскільки нестача чогось у суб'єкта господарювання змушує його віднайти ресурси для отримання даної нестачі. З іншого боку, якщо нерівність є більш серйозною та відчутною в доході та його розподілі для суспільства та має велику кількість негативних наслідків для держави та її розвитку.

Обсяг причин нерівності в рази більший та повністю не досліджений науковцями, але навіть дана інформація надає нам причини стверджувати, що нерівність можна пояснити наявністю (відсутністю, недостатньою кількістю) різних ресурсів.

В другому розділі проводилася статистична оцінка основних тенденцій розподілу доходів населення України в порівнянні з світовими показниками та їх соціально-економічні наслідки.

Скорочення економічної нерівності на сьогодні є доволі суттєвим та важливим фактором соціально-економічної політики. Офіційні дані зарубіжних організації стверджує, що в нашій державі доволі низький рівень економічної нерівності. З іншого боку ми можемо спостерігати розшароване суспільство та невідповідність наведеним даним та статистичних показників.

На жаль, офіційна статистика доходів населення України не повністю відображає реальну ситуацію. Однак сьогодні для більшості людей ситуацію з доходами можна назвати критичною. У зв'язку з цим з метою оптимізації механізму регулювання складу, структури та рівня доходів населення України пропонуються такі заходи.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну лише поглибило проблему і сильно знизило рівень добробуту населення. Перша причина – це прямі втрати від ведення бойових дій, бомбардувань і руйнувань інфраструктурних об'єктів, підприємств, житлових будинків, закладів освіти і охорони здоров'я. Друга причина – зростання безробіття, втрата заробітних плат, зменшення реальної заробітної плати, збільшення інфляції і урізання соціальних виплат. Ці фактори безпосередньо впливають на рівень життя населення, економічну нерівність, зростання соціальної напруги в суспільстві і, як наслідок, призведуть до економічного регресу.

У світовій практиці знижують нерівність розподілу доходів завдяки податковій системі, створенню сприятливих умов для ведення бізнесу та підтримці соціально незахищеного населення.

В третьому розділі проведено аналіз основних драйверів нерівності та наведено орієнтири політики подолання нерівності розподілу доходів.

Нерівномірність є найбільш обговорюваною проблемою економічного розвитку в усьому світі. У сучасній науковій думці глобальна нерівність є основною причиною посилення уваги до процесів глобалізації.

В Україні існує величезна різниця між доходами найбагатших і найбідніших верств населення, існує необґрунтована різниця в розмірі заробітної плати працівників бюджетної та позабюджетної сфер економіки.

Порівняно з іншими країнами наша країна значно відстає за рівнем заробітної плати, оскільки реальна заробітна плата продовжує знецінюватися.

Через низький рівень оплати праці та відсутність зв'язку з ефективністю праці трудова активність продовжує знижуватися.

Важливою потребою сьогодення є зосередження на розвитку ринку праці, розширенні зайнятості та забезпеченні належного рівня оплати праці, який мотивуватиме працівників та покращуватиме виробничі процеси в усій країні. Ефективна політика доходів допоможе підвищити рівень життя людей і створити належну соціальну структуру.

Розв'язок проблем нерівномірності розподілу доходів і подолання бідності неможливий без втручання держави у відновлення виробництва у зв'язку зі структурними зрушеннями економіки, без сприяння зростанню зайнятості населення, підтримки соціально незахищених категорій населення, без розвитку системи соціального і медичного страхування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: збірник наукових статей за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (15–16 квітня 2021 р.). Дніпро: НМетАУ, 2021. 291 с.
2. Алілуйко, Андрій Миколайович, Валерій Олександрович Єрмоєнко, Наталія Андріївна Стефурак. «Оцінка нерівності населення України за джерелами доходів.» Інноваційна економіка 3-4 (2021): С.98-105.
3. Аналітична та статистична інформація Державного центру зайнятості. (2022). Вилучено з <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>.
4. Бабак І. М. Бідність в Україні: методологічний аспект. Стратегія розвитку України: соціологія, економіка, право. 2018. № 1/2. 201-204 с.
5. Банерджі Е., Дуфло Е. Економіка бідності. Як звільнити світ від злиднів. пер. з англ. В. Плискін. К.: Наш формат, 2018, 312 с.
6. Бервено О. Вплив надмірної нерівності доходів на якість життя. О. Бервено. Проблеми економіки. 2014. № 1. 304-308 с.
7. Булавинець В. М., Заклекта О. І. Нерівність доходів населення в Україні: чинники та сучасний стан. Ефективна економіка. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5870> (дата звернення: 15.02.2022).
8. Винник О. Подолання бідності зайнятого населення шляхом удосконалення соціально-трудових відносин. О. Винник. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 6. 81-84 с.
9. Війна із бідністю: як у світі борються зі злиднями. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/343251/vijna-iz-bidnistyu-yak-u-sviti-boryutsyazi-zlydnyamy>.
10. Волошина С. В. Нерівність доходів населення України як перешкода розвитку людського капіталу. Мукачівський державний університет. 2017. С. 15–20. URL: https://vk.com/doc8365695_443870105?hash=ca3539b811e0c7aeb0&d1=baa4c353346726fe0b (дата звернення: 20.02.2023).

11. Гарін Б. Перерозподільна функція держави в Україні. Б. Гарін. Вчені записки Університету «КРОК». 2014. № 37. 18-24 с.
12. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Дубенська О. Економіка після Майдану. Населення України. В лещатах бідності та економії. О. Дубенська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/07/15/550667/>
14. Дучинська Н.І. Диференціація доходів домашніх господарств в умовах ринкової економіки. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та проблеми розвитку статистики, обліку та аудиту в умовах глобалізації». Дніпропетровськ, 2015. 146 с.
15. Дятлова В. В. Глобалізація світової економіки: сучасні тенденції та протиріччя процесу. В. В. Дятлова, Н. В. Бородаєнко, К. В. Положенцева. Менеджер. 2016. № 2. 16-23 с.
16. Жадан О. В. Порівняльний аналіз світових моделей соціально-трудоових відносин. Скиба. 2016. Т. 6. 2–10 с.
17. Зулінська А. Ю. Зростання бідності в Україні. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: Праці XX Міжнародної наук. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, м. Вінниця, 12 груд. 2018 р.
18. Канева Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. Scientia Fructuosa. 2022. № 4. 98-109 с.
19. Клевчик Л. Л. Шляхи подолання проблеми бідності в сучасних глобалізаційних умовах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11(39). 9–13 с.
20. Коваленко Н. В. Бідність як соціально-економічна категорія. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/1/08.pdf>. (дата звернення: 08.04.2023).

21. Коваль Н. В. Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. Н. В. Коваль. Економіка та держава. 2016. № 2. 46-50 с.

22. Козуб, М. Б. Моделювання нерівності доходів у країнах європейського союзу. Матеріали II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у 2019/20 н. р. [за ред. проф. ВМ Вовка]. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 118 с.

23. Колот А., Герасименко О. Соціальна нерівність доходів: глобальний вимір. Економічна теорія. 2017. № 4. 76-107 с.

24. Комар Н. Теоретичні підходи до вивчення проблем бідності: глобальний та країнний виміри. Н. Комар. Галицький економічний вісник. 2011. № 2. 23-33 с.

25. Л. М Ч. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності : монографія. Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2020. 423 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/Model.pdf>.

26. Макроперспективи ендогенізації економічного розвитку України : монографія, за ред. д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України М. І. Скрипниченко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2021. 386–442 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/355.pdf>.

27. Мельник, М. І., & Лещух, І. В. (2021). Сучасні глобальні виклики та тренди: діагностика впливу на ендогенний розвиток регіону.

28. Мінімальна заробітна плата. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/ua/labour/salary/min> (дата звернення: 04.04.2023 р.).

29. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2022 рр. [Електронний ресурс] Bankchart. — 2022. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/lowest_salary.

30. Набок І.І. Проблема бідності в сучасній світовій економіці. Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: Міжнародна науковопрактична конференція, м. Київ, 10 квітня 2019 р.: тези доп. К.: НАУ-друк, 2019. 57-60 с.

31. Надточій А.О., Смаглюк А.А. Нерівність в українському суспільстві: підходи до явища, оцінка масштабів, наслідки, пропозиції. Теорія та практика державного управління. 2020. № 2 (69). 113–123 С. doi: 10.34213/tp.20.02.14. URL: <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/article/view/184/163>

32. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу : монографія. Київ: ІН-Т ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦ. ДОСЛІДЖ. ім. М.В. ПТУХИ НАН України, 2012. 404 с.

33. Омельчук, В. О. (2020). Доходи населення в концепції сталого розвитку: національний та регіональний виміри. Економіка та держава, (12), 4-10 с.

34. Оцінка шкоди, завданої воєнними злочинами Росії в Україні. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/oc_nka_shkodi_zavdano_vo_nnimi_zlochimi_ros_v_ukra_n_15-19_veresnya_2022.html (дата звернення 04.04.2023 р.).

35. Пантелійчук С. Мінімальна зарплата та її вплив на оподаткування виплат працівникам у 2022 році. Праця та зарплата. № 3 (118) 19 січня 2022 р. 4 – 7 с.

36. Педченко, Н. С., & Грищенко, В. В. (2019). Доходи домогосподарств як джерела формування їх фінансового потенціалу. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки», (1 (86)).

37. Пищулина О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка Центру Разумкова. Київ, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA2.pdf> (дата звернення 04.04.2023 р.).

38. Приступа, Т. В., & Чайковська, М. А. (2019). Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток України. Приазовський економічний вісник, 56-61 с.

39. Приходько І. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття бідності. Young Scientist. 2018. № 1 (53). 528-532 с.

40. Прожитковий мінімум в Україні з 2000 по 2022 рр. [Електронний ресурс] // Bankchart. – 2022. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/living_wage.

41. Прожитковий мінімум в Україні по соціальних і демографічних групах з 2000 по 2021 рр. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin> (дата звернення: 04.04.2023 р.).

42. Про оплату праці. Закон України. № 17. 1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>. (Дата звернення 04.04.2023).

43. Раптова бідність: постановка проблеми, шляхи вирішення. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/bidnist-2026a.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).

44. Слава С. С., Висіч О. В., Павлович В. І. Динаміка показників ефективності регулювання оплати праці в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2014. № 3. 20–24 с.

45. Соціально-економічні та правові аспекти розвитку суспільства: колективна монографія. За ред. С.М. Лаптева, І.П. Мігус. К.: Університет економіки та права «КРОК», 2020. 443 с

46. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.

47. Тютюнник С. В. Проблема нерівномірності розвитку регіонів України в умовах децентралізації [Електронний ресурс]. С. В. Тютюнник, І. Ю. Тютюнник. – Режим доступу : <http://www.dspspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/500>.

48. Фаріон, М. М. (2017). Нерівномірність розподілу доходів населення України. Бизнес Інформ, (6 (473)), 159-165 с.

49. Фтомова О. С. Рівень життя, бідності та нерівності в Україні та країнах Європи. Тези доп. ХІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми сучасної науки», 30 травня 2019. Харків. Відень. Берлін, 2019. 70–76 с.

50. Чуприна О.О. Соціальна нерівність як джерело загроз безпеці людського розвитку в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1907/1/CHuprina_CHuprin_282.Pdf

51. Шеховцова А. Ю. Бідність в Україні як соціальне явище та шляхи її подолання»: автореф. Магістерська робота. Київ, 2020. 88 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17738/Shekhovtsova_Bidnist_v_Ukraini_yak_sotsialne_yavyshche_ta_shliakhy_yii_podolannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 04.04.2023).

52. Юрчик Г. М. Оцінювання диференціації доходів населення України з урахуванням їх тіньової компоненти. Г. М. Юрчик, Н. М. Самолюк. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 3. 133-144 с. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_13.

53. Як у світі борються з бідністю. Economics. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/voyna-s-bednostyu-kak-vmire-boryutsya-s-nishchetoy-587060.html> (дата звернення: 01.04.2023).

54. Aiyar, S., & Ebeke, C. (2020). Inequality of opportunity, inequality of income and economic growth. *World Development*, 136, 105115.

55. Atkinson, Anthony B. «Measuring poverty around the world.» *Measuring Poverty around the World*. Princeton University Press, 2019.

56. Brown, R. 2017. *The Inequality Crisis: The Facts and What We Can Do About It*. Bristol: Polity Press.

57. Changing Wealth of Nations (CWON) 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/changing-wealth-of-nations/data> (дата звернення: 04.04.2023).

58. Concepts of Inequality. *Development Issues No. 1*. UN Development Strategy and Policy Analysis Unit. 2015. URL: https://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf (Last accessed 15.03.2023).

59. Dabla-Norris, E., Kochhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F., & Tsounta, E. (2015). Causes and consequences of income inequality: A global perspective (IMF Staff discussion note No. 15/13). Washington, DC: International Monetary Fund.
60. Dorling, D. (2018). Do we need economic inequality?. John Wiley & Sons.
61. Gini Coefficient by Country 2023 [Electronic resource]. – <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country>
62. Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey (ilc_di12). Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>.
63. Hager, S. 2020. «Varieties of Top Incomes?» *Socio-Economic Review* 18 (4): 1175–98
64. Heimberger, P. 2020. «Does Economic Globalisation Affect Income Inequality? A Meta-analysis.» *The World Economy* 43 (11): 2960–82, <https://doi.org/10.1111/twec.13007>
65. Huber, E., J. Huo, and J. D. Stephens. 2019. «Power, Policy, and Top Income Shares» *Socio-Economic Review* 17 (2): 231–53, <https://doi.org/10.1093/ser/mwx027>
66. Khan, N., Ismail, S., Wali, A., Kazim, R., & Azam, T. (2020). The influence of information communication technology development on income inequality. *Artech J. Current Bus. Financial Affairs*, 1: 11-18. *Artech Journal*, 2.
67. Milanovic B. *Global Inequality: New Approach for Age of Globalization*. Harvard University Press, Belknap Press, 2016. 320 p.
68. Official website World development indicators database. The World Bank. URL: <http://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
69. Özdemir, O. (2022). The determinants of income distribution: the role of progress in human capital. *Quality & Quantity*, 1-35.
70. OECD. (2021). *In it together: why less inequality benefits all*. Paris, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en>.
71. Piketty T. *Le capital au XXI siècle / T. Piketty*. – Paris : Editions du Seuil, 2013.

72. Poverty and Shared Prosperity 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity> (Last accessed 15.03.2023).

73. Quality life Index (2021). URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2021-mid®ion=150

74. The World Inequality Report [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу: <https://wir2022.wid.world/>

75. Thomas, A. 2016. Republic of Equals: Predistribution and Property-Owning Democracy. Oxford: Oxford University Press.

76. Tridico, P. 2018. «The Determinants of Income Inequality in OECD Countries» Cambridge Journal of Economics 42 (4): 1009–42, <https://doi.org/10.1093/cje/bex069>.

77. United Nations Economic Commission for Europe [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу: www.unece.org

78. World Bank. 2020. Poverty and Shared Prosperity 2020 : Reversals of Fortune. Washington, DC: World Bank. [Electronic resource]. – Access: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34496> License: CC BY 3.0 IGO (Last accessed 01.02.2023).

79. World Bank. 2021. The Changing Wealth of Nations 2021: Managing Assets for the Future. Washington, DC: World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36400>.

80. World Inequality Report 2018. Executive Summary. Laboratory of Inequality in the World. URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-english.pdf> (дата звернення – 30.03.2023).

81. World inequality report 2022. [Electronic resource]. – Access: <https://wir2022.wid.world/>

82. World inequality report 2022. URL: https://wir2022.wid.world/wwwsite/uploads/2022/03/0098-21_WIL_RIM_RAPPORT_A4.pdf (Last accessed: 15.03.2023).